

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ,
ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ

Кафедра менеджменту та економічної безпеки

**ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ТА ПРАВООХОРОННИХ
ОРГАНІВ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У СФЕРІ ФІНАНСОВОГО
МОНІТОРИНГУ**

кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
2 курсу заочної форми навчання
БОНДАРЄВ Євген Миколайович

Науковий керівник
кандидат економічних наук
ВОРОНКА Ольга Зіновіївна

Рецензент
доктор економічних наук, професор
ШТАНГРЕТ Андрій Михайлович

Кваліфікаційна робота допущена до захисту
„ ” березня 2026 р., протокол №
завідувач кафедри менеджменту та економічної безпеки,
КОПИТКО М.І.

(підпис)

(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

Львів
2026
АНОТАЦІЯ

БОНДАРЄВ Є.М. Досвід діяльності державних та правоохоронних органів зарубіжних країн у сфері фінансового моніторингу. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». – Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів, 2026.

У роботі досліджено теоретико-методологічні засади фінансового моніторингу, міжнародні стандарти та правові механізми його регулювання, а також роль державних і правоохоронних органів у системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Здійснено аналіз організаційно-інституційних моделей фінансового моніторингу у зарубіжних країнах, зокрема досліджено досвід Сполучених Штатів Америки та країн Європейського Союзу, з акцентом на практику Німеччини та Польщі. Визначено основні тенденції розвитку міжнародних систем фінансового контролю та окреслено напрями використання зарубіжного досвіду для вдосконалення системи фінансового моніторингу України.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, державні органи, правоохоронні органи, міжнародні стандарти, Європейський Союз, США, легалізація доходів, зарубіжний досвід.

ABSTRACT

BONDARIEV Ye. M. Experience of Foreign Countries' State and Law Enforcement Bodies in the Field of Financial Monitoring. – Manuscript.

Master's qualification thesis in specialty 072 «Finance, Banking, Insurance and Stock Market». - Lviv State University of Internal Affairs, Lviv, 2026.

The thesis examines the theoretical and methodological foundations of financial monitoring, international standards, and legal mechanisms of its regulation, as well as the role of state and law enforcement authorities in combating money laundering. An analysis of organizational and institutional models of financial monitoring in foreign countries is conducted, with particular attention to the experience of the United States and the European Union, especially Germany and Poland. The main trends in the development of international financial control systems are identified, and directions for applying foreign experience to improve the financial monitoring system of Ukraine are proposed.

Keywords: financial monitoring, state authorities, law enforcement bodies, international standards, European Union, United States, money laundering, foreign experience.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ.....	7
1.1. Теоретико-методологічні засади фінансового моніторингу.....	7
1.2. Міжнародні стандарти та правові механізми регулювання фінансового моніторингу.....	11
1.3. Роль державних та правоохоронних органів у системі фінансового моніторингу та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом...	15
Висновки до розділу 1.....	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ І ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У СФЕРІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ.....	22
2.1. Організаційно-інституційна модель фінансового моніторингу у зарубіжних країнах.....	22
2.2. Аналіз діяльності державних та правоохоронних органів у системі фінансового моніторингу США.....	25
2.3. Оцінка діяльності державних та правоохоронних органів у системі фінансового моніторингу країн Європейського Союзу.....	33
Висновки до розділу 3	38
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ УКРАЇНИ.....	39
3.1. Міжнародна співпраця України у сфері фінансового моніторингу.....	39
3.2. Проблеми імплементації зарубіжного досвіду у сфері фінансового моніторингу.....	43
3.3. Використання міжнародного досвіду у вдосконаленні системи фінансового моніторингу України.....	46
Висновки до розділу 3.....	49
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54
ДОДАТКИ.....	58

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах глобалізації фінансових ринків, цифрової трансформації економіки та зростання обсягів транскордонних фінансових операцій особливої актуальності набуває питання ефективного функціонування системи фінансового моніторингу. Посилення загроз легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму, використання кіберінструментів у фінансових злочинах зумовлює необхідність удосконалення діяльності державних та правоохоронних органів у цій сфері.

У цьому контексті важливого значення набуває дослідження міжнародних стандартів фінансового моніторингу та аналіз практичного досвіду провідних країн світу, зокрема Сполучених Штатів Америки та держав Європейського Союзу. Їхні організаційно-інституційні моделі, нормативно-правові механізми та статистичні показники діяльності демонструють різні підходи до побудови систем фінансового контролю, що дозволяє визначити найбільш ефективні інструменти протидії фінансовим правопорушенням.

Особливої уваги потребує питання гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами та посилення міжнародної співпраці, що є ключовою умовою інтеграції України до європейського правового простору та забезпечення належного рівня фінансової безпеки держави.

Наукові проблеми розвитку фінансового моніторингу активно досліджуються у працях низки вітчизняних учених, зокрема О. Вовчак, С. Волкова, І. Горбан, Д. Долбнєвої, О. Ковальчук, А. Лисенка, С. Мельника, О. Мороза, С. Петренка, М. Уткіної, О. Тарасенка, Н. Шевчук, Н. Шевченко та інших.

Метою кваліфікаційної роботи є комплексний аналіз діяльності державних та правоохоронних органів зарубіжних країн у сфері фінансового моніторингу та визначення напрямів використання відповідного досвіду для вдосконалення системи фінансового моніторингу України.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення **таких завдань**:

- дослідити теоретико-методологічні засади фінансового моніторингу;
- проаналізувати міжнародні стандарти та правові механізми регулювання у цій сфері;
- визначити роль державних та правоохоронних органів у системі фінансового моніторингу;
- дослідити організаційно-інституційні моделі фінансового моніторингу у зарубіжних країнах;
- здійснити аналіз діяльності відповідних органів США;
- оцінити систему фінансового моніторингу країн Європейського Союзу;
- визначити напрями міжнародної співпраці України;
- окреслити проблеми імплементації зарубіжного досвіду;
- сформулювати рекомендації щодо вдосконалення національної системи фінансового моніторингу.

Об’єктом дослідження є система діяльності державних та правоохоронних органів у сфері фінансового моніторингу.

Предметом дослідження є організаційно-правові засади та практичний досвід діяльності державних і правоохоронних органів зарубіжних країн у сфері фінансового моніторингу.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів: системний підхід, аналіз і синтез, індукцію та дедукцію, порівняльно-правовий метод, статистичний аналіз, метод узагальнення та абстрагування, що забезпечило комплексність та обґрунтованість отриманих результатів.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному порівняльному аналізі моделей фінансового моніторингу США та країн Європейського Союзу, а також у формуванні пропозицій щодо вдосконалення системи фінансового моніторингу України на основі міжнародного досвіду.

Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості їх використання для вдосконалення нормативно-правового регулювання,

підвищення ефективності міжвідомчої взаємодії та посилення міжнародної співпраці у сфері фінансового моніторингу.

Структура роботи. У першому розділі досліджено теоретико-методологічні засади фінансового моніторингу, міжнародні стандарти та правові механізми його регулювання, а також визначено роль державних і правоохоронних органів у системі фінансового моніторингу та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

У другому розділі здійснено аналіз організаційно-інституційних моделей фінансового моніторингу у зарубіжних країнах, проведено оцінку діяльності державних та правоохоронних органів США та країн Європейського Союзу.

У третьому розділі визначено напрями використання міжнародного досвіду в процесі вдосконалення системи фінансового моніторингу України, розглянуто питання міжнародної співпраці, проблеми імплементації зарубіжних практик та запропоновано відповідні рекомендації.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел (44 найменування на 4 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 59 сторінок, з них основний текст 51 сторінка, що містить 9 таблиць, 9 рисунків та 1 додаток.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

1.1. Теоретико-методологічні засади фінансового моніторингу

У сучасних умовах трансформації фінансових систем, цифровізації економіки та зростання рівня міжнародної інтеграції особливої актуальності набуває ефективне функціонування механізмів запобігання фінансовим правопорушенням. Одним із ключових інструментів забезпечення фінансової безпеки держави виступає фінансовий моніторинг, який є складовою системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму.

Фінансовий моніторинг доцільно розглядати як комплекс організаційних, правових та аналітичних заходів, спрямованих на виявлення, аналіз та мінімізацію ризиків використання фінансової системи для здійснення протиправної діяльності. Його сутність полягає у систематичному зборі, обробці та оцінці інформації щодо фінансових операцій з метою ідентифікації підозрілих транзакцій та подальшого реагування уповноважених органів.

Методологічну основу фінансового моніторингу становлять принципи законності, системності, об'єктивності, ризик-орієнтованого підходу та міжнародного співробітництва. Застосування ризик-орієнтованого підходу передбачає концентрацію уваги на операціях, що мають підвищений рівень потенційної загрози для фінансової системи, що дозволяє підвищити ефективність використання ресурсів та своєчасно запобігати фінансовим зловживанням.

Зміст фінансового моніторингу охоплює кілька взаємопов'язаних компонентів.

Таблиця 1.1

Змістовні характеристики фінансового моніторингу

Ознаки	Характеристика
Безперервність інформаційного забезпечення	Фінансовий моніторинг передбачає регулярне формування та оновлення інформаційної бази щодо фінансових операцій суб'єктів господарювання з метою своєчасного виявлення потенційних ризиків та атипових транзакцій.
Аналітична спрямованість процесу	Система моніторингу ґрунтується на комплексному аналізі фінансових потоків, ідентифікації нетипових моделей поведінки клієнтів та визначенні операцій, що можуть містити ознаки протиправної діяльності.
Застосування цифрових технологій	Реалізація моніторингових процедур здійснюється із використанням автоматизованих інформаційних систем, програмного забезпечення для аналізу даних та сучасних цифрових інструментів обробки великих масивів інформації.
Ризик-орієнтований підхід	Діяльність у сфері фінансового моніторингу базується на оцінюванні рівня фінансових ризиків та концентрації контрольних заходів на операціях із підвищеним ступенем загрози.
Нормативна обумовленість діяльності	Функціонування системи фінансового моніторингу здійснюється відповідно до вимог національного законодавства та міжнародних стандартів у сфері протидії фінансовим правопорушенням.
Міжвідомча та міжнародна взаємодія	Ефективність моніторингу забезпечується координацією між державними органами, фінансовими установами та міжнародними партнерами з метою обміну інформацією та протидії трансграничним фінансовим злочинам.

Сформовано автором за даними джерел: [3,8,18]

Аналіз наведених ознак свідчить, що фінансовий моніторинг є системним процесом, який поєднує інформаційні, технологічні та правові механізми.

По-перше, це систематичний збір інформації від суб'єктів фінансової діяльності, до яких належать банки, страхові компанії, кредитні спілки, платіжні організації та інші учасники фінансового ринку.

По-друге, застосування сучасних інформаційно-аналітичних технологій, що дозволяють здійснювати автоматизований аналіз великих масивів даних, виявляти нетипові фінансові операції та формувати відповідну звітність.

По-третє, оцінка ризиків та передача узагальненої інформації до компетентних державних органів для подальшого реагування.

Важливою складовою системи є первинний фінансовий моніторинг, який здійснюється суб'єктами господарювання, що безпосередньо взаємодіють із клієнтами. Саме на цьому рівні відбувається ідентифікація клієнтів, перевірка їх діяльності та виявлення операцій, що можуть мати ознаки легалізації злочинних доходів.

На державному рівні фінансовий моніторинг реалізується через діяльність спеціально уповноважених органів, які забезпечують координацію, аналіз та передачу інформації правоохоронним структурам. Його ефективність визначається не кількістю зафіксованих порушень, а здатністю запобігати фінансовим правопорушенням на ранніх стадіях їх виникнення. Такий підхід дозволяє мінімізувати негативні наслідки для економіки та фінансової стабільності держави.

Фінансовий моніторинг також має важливе міжнародне значення. Його функціонування базується на міжнародних стандартах у сфері протидії відмиванню коштів, зокрема рекомендаціях міжнародних організацій, які формують глобальну політику фінансової безпеки. Дотримання таких стандартів сприяє інтеграції держави у світову фінансову систему та підвищенню рівня довіри до її економіки.

Особливого значення фінансовий моніторинг набуває в контексті забезпечення національної безпеки. Оперативне виявлення підозрілих

фінансових потоків дозволяє державним та правоохоронним органам своєчасно реагувати на загрози, пов'язані з корупцією, фінансуванням терористичної діяльності та іншими фінансовими злочинами. У цьому контексті фінансовий моніторинг виступає не лише інструментом контролю, а й елементом стратегічного управління ризиками.

Узагальнення ключових завдань державного фінансового моніторингу представлено на рис. 1.1.

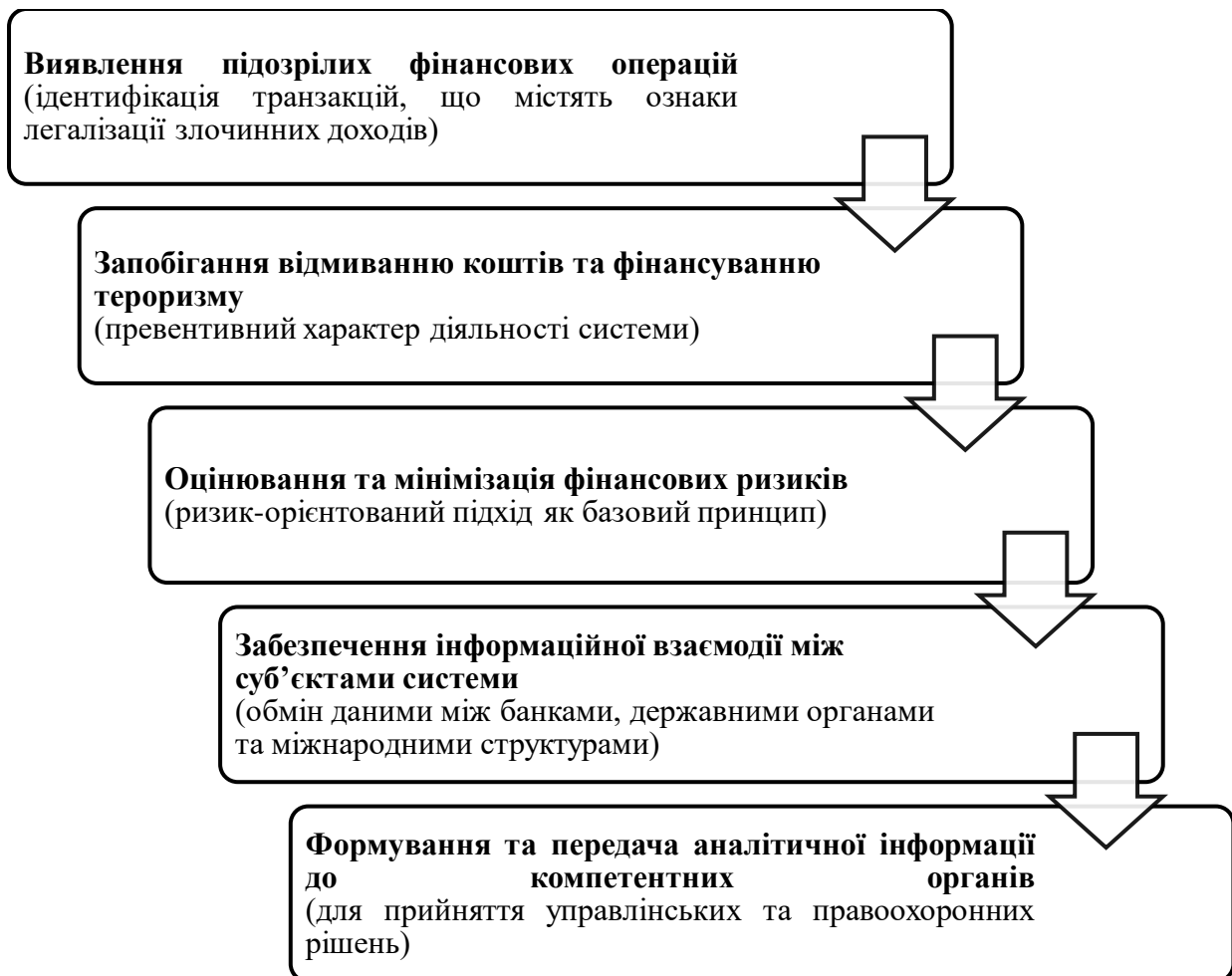

Рис.1.1. Система завдань державного фінансового моніторингу
Сформовано автором за даними джерел: [32,34]

Представлена система завдань відображає багатовимірний характер фінансового моніторингу, що поєднує превентивну, аналітичну та координаційну складові. Реалізація зазначених завдань сприяє підвищенню ефективності протидії фінансовим правопорушенням та забезпеченню стабільності фінансової системи держави.

Отже, теоретико-методологічні засади фінансового моніторингу формують комплексну систему принципів, методів та інструментів, спрямованих на забезпечення прозорості фінансових операцій, запобігання фінансовим злочинам та зміцнення економічної безпеки держави. Його ефективна реалізація є необхідною умовою стабільного функціонування фінансової системи та виконання міжнародних зобов'язань у сфері протидії глобальним фінансовим загрозам.

1.2. Міжнародні стандарти та правові механізми регулювання фінансового моніторингу

Сучасна система фінансового моніторингу формується під впливом глобалізаційних процесів, цифровізації фінансових послуг та зростання транскордонних фінансових потоків. У цих умовах особливого значення набуває міжнародна координація заходів у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення.

Ключову роль у формуванні міжнародних стандартів відіграє Financial Action Task Force (FATF), яка розробляє та оновлює 40 Рекомендацій, що визначають базові принципи побудови ефективної системи фінансового моніторингу [35]. Вони мають універсальний характер і застосовуються більшістю держав світу як орієнтир для формування національного законодавства.

Важливими міжнародно-правовими актами також є положення United Nations, зокрема Конвенція проти транснаціональної організованої злочинності (2000 р.), а також антикорупційні механізми Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) [23]. У межах Європейського Союзу діють Директиви у сфері протидії відмиванню коштів (4-та та 5-та AML-директиви), які гармонізують підходи держав-членів до фінансового контролю [30].

Правові механізми міжнародного регулювання фінансового моніторингу передбачають впровадження у національне законодавство ризик-орієнтованого

підходу, належної перевірки клієнтів (CDD), ідентифікації політично значущих осіб (PEP), забезпечення прозорості структури власності юридичних осіб, створення підрозділів фінансової розвідки, а також ефективні механізми заморожування та конфіскації активів [15; 20].

Нижче систематизовано основні міжнародні стандарти фінансового моніторингу.

Таблиця 1.2

Міжнародні стандарти у сфері фінансового моніторингу

Стандарт / механізм	Характеристика стандарту
Ризик-орієнтований підхід	Передбачає концентрацію контрольних заходів на операціях із підвищеним рівнем ризику, що дозволяє оптимізувати ресурси та підвищити ефективність протидії фінансовим злочинам [27].
Належна перевірка клієнтів (CDD)	Встановлення особи клієнта, перевірка його діяльності та моніторинг фінансових операцій з метою виявлення підозрілих транзакцій [15].
Ідентифікація політично значущих осіб (PEP)	Застосування посиленого контролю до осіб, які займають важливі державні посади, через підвищений корупційний ризик [27].
Прозорість структури власності	Забезпечення доступу до інформації про кінцевих бенефіціарних власників юридичних осіб для запобігання використанню підставних структур [30].
Створення підрозділів фінансової розвідки (FIU)	Формування спеціалізованих органів для збору, аналізу та передачі інформації правоохоронним структурам [30].
Міжнародне співробітництво	Обмін інформацією між державами, спільні розслідування та взаємна правова допомога у фінансових справах [27; 30].
Заморожування та конфіскація активів	Правові механізми тимчасового блокування та вилучення активів, пов'язаних із злочинною діяльністю [15].

Сформовано автором на основі: [15;27;30].

Міжнародні механізми регулювання фінансового моніторингу спрямовані на формування комплексної системи превенції фінансових правопорушень. Вони поєднують правові, організаційні та аналітичні інструменти, забезпечуючи єдині підходи до виявлення та блокування незаконних фінансових потоків.

Особливого значення набуває діяльність підрозділів фінансової розвідки, які забезпечують централізований збір та аналіз інформації про підозрілі

операції. Такий підхід дозволяє здійснювати ефективну взаємодію між фінансовими установами та правоохоронними органами, що підтверджується дослідженнями зарубіжних науковців [33; 37].

Крім того, застосування сучасних цифрових технологій та аналітичних інструментів підвищує ефективність міжнародного фінансового контролю, що особливо актуально в умовах глобальної цифровізації економіки [13].

Фінансовий контроль за нелегальними потоками слід розглядати як комплексний та багаторівневий процес, що тісно пов'язаний із діяльністю державних і міжнародних інституцій у сфері протидії фінансовим правопорушенням. Його реалізація охоплює не лише застосування інструментів моніторингу та аналітичної обробки фінансової інформації, а й функціонування відповідної нормативно-правової бази, організаційних механізмів та системи підготовки фахівців.

Особливого значення набуває міжнародна взаємодія, оскільки значна частина незаконних фінансових операцій має транскордонний характер, що зумовлює необхідність узгоджених дій та ефективної координації між державами і їх фінансовими структурами.

Узагальнення підходів до регулювання та протидії незаконним фінансовим потокам дозволяє визначити основні методи фінансового контролю, що застосовуються на національному та міжнародному рівнях (рис. 1.2).

Забезпечення ефективної комунікації між державними та правоохоронними органами як на національному, так і на міжнародному рівнях є важливою умовою протидії сучасним фінансовим загрозам. У сучасних умовах значна частина фінансових правопорушень має транснаціональний характер, що значно ускладнює процес їх виявлення та припинення. Відсутність належного контролю за фінансовими потоками може призводити до поширення незаконної економічної діяльності, формування організованих злочинних угруповань та дестабілізації фінансової системи держави.

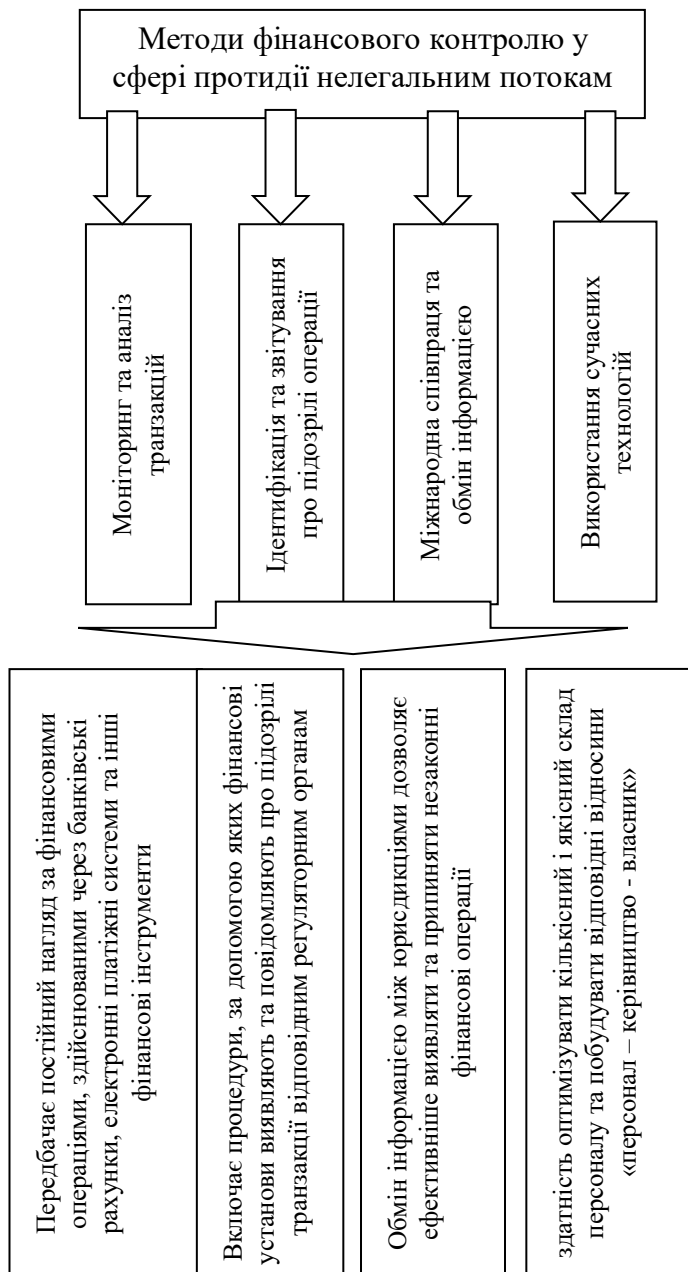

Рис.1.2. Класифікація методів фінансового контролю у сфері протидії нелегальним потокам

Сформовано автором за даними джерел:[32]

У зв'язку з цим важливого значення набуває міжнародна співпраця між державами, яка передбачає обмін інформацією, узгодження підходів до фінансового контролю та спільну реалізацію заходів щодо протидії фінансовим правопорушенням. Крім того, ефективність діяльності державних та правоохоронних органів значною мірою залежить від використання сучасних інформаційних технологій, аналітичних інструментів та інноваційних підходів до моніторингу фінансових операцій.

Державні органи відіграють важливу роль у забезпеченні стабільності та розвитку суспільства, оскільки вони формують та реалізують державну політику, здійснюють регулювання економічних процесів та забезпечують функціонування інституційної системи державного управління. Водночас правоохоронні органи виконують специфічні завдання, пов'язані із підтриманням правопорядку, запобіганням та розслідуванням злочинів, а також захистом прав і свобод громадян.

Особливого значення діяльність державних та правоохоронних органів набуває у сфері фінансової безпеки, де їх функції спрямовані на виявлення та припинення фінансових правопорушень, контроль за рухом фінансових ресурсів та забезпечення прозорості фінансових операцій. Саме тому важливою складовою їх діяльності є функціонування ефективної системи фінансового моніторингу, яка дозволяє своєчасно виявляти підозрілі фінансові операції та запобігати легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом [9].

Особливого значення набуває визначення ролі та функцій державних і правоохоронних органів у системі фінансового моніторингу, що забезпечує комплексний підхід до протидії незаконним фінансовим потокам та зміцнення економічної безпеки держави.

1.3. Роль державних та правоохоронних органів у системі фінансового моніторингу та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом

Ефективне функціонування системи фінансового моніторингу значною мірою залежить від діяльності державних та правоохоронних органів, які забезпечують реалізацію державної політики у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму.

У системі фінансового моніторингу державні органи виконують регуляторні, контрольні та координаційні функції, спрямовані на забезпечення прозорості фінансових операцій та запобігання використанню фінансової системи для здійснення незаконної діяльності. Водночас правоохоронні органи здійснюють безпосереднє виявлення, розслідування та припинення фінансових

правопорушень, використовуючи сучасні методи аналізу фінансових потоків, інформаційно-аналітичні системи та інструменти оперативно-розшукової діяльності [9].

Важливу роль у функціонуванні системи фінансового моніторингу відіграє Державна служба фінансового моніторингу України (ДСФМ), яка виступає спеціально уповноваженим органом у сфері запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Основними завданнями цього органу є збір, обробка та аналіз інформації про фінансові операції, що можуть бути пов'язані з відмиванням коштів або фінансуванням тероризму, а також передача відповідних матеріалів правоохоронним органам для подальшого розслідування [29].

Важливу функцію у системі фінансового моніторингу виконує Національний банк України (НБУ), який здійснює регулювання та нагляд за діяльністю банківських установ. У межах своїх повноважень Національний банк контролює дотримання банками вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, встановлює правила ідентифікації клієнтів та проводить оцінку ризиків, пов'язаних із здійсненням фінансових операцій.

Окреме місце у системі протидії фінансовим правопорушенням займають спеціалізовані антикорупційні органи. Зокрема, Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) здійснює досудове розслідування корупційних правопорушень, які становлять значну загрозу економічній безпеці держави. Діяльність НАБУ спрямована на виявлення фактів незаконного збагачення, привласнення державних коштів та інших злочинів, пов'язаних із легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом.

Процесуальне керівництво у кримінальних провадженнях, що розслідуються НАБУ, здійснює Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП). Її діяльність спрямована на забезпечення законності під час розслідування корупційних злочинів, підтримання державного обвинувачення у суді та контроль за дотриманням вимог кримінального процесуального законодавства.

Важливим елементом антикорупційної системи є Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), діяльність якого спрямована на формування та реалізацію державної антикорупційної політики. Основними функціями НАЗК є контроль за фінансовими деклараціями посадових осіб, моніторинг способу життя суб'єктів декларування та аналіз ризиків корупційних правопорушень.

Крім того, значну роль у системі протидії фінансовим злочинам відіграє Державне бюро розслідувань (ДБР), яке здійснює досудове розслідування злочинів, вчинених високопосадовцями, правоохоронцями та іншими службовими особами. У межах своєї компетенції ДБР розслідує злочини, пов'язані із зловживанням владою, корупцією та іншими економічними правопорушеннями.

Таким чином, система органів, що забезпечують функціонування фінансового моніторингу та протидію легалізації незаконних доходів, є багаторівневою та включає як регуляторні інституції, так і спеціалізовані правоохоронні органи. Їх узгоджена діяльність сприяє ефективному виявленню незаконних фінансових операцій, підвищенню прозорості фінансової системи та зміцненню економічної безпеки держави.

Узагальнення ролі основних державних та правоохоронних органів у системі фінансового моніторингу наведено в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Роль державних та правоохоронних органів у системі фінансового моніторингу		
Орган / інституція	Основні повноваження	Роль у фінансовому моніторингу
Державна служба фінансового моніторингу України	Збір, аналіз та передача інформації про підозрілі фінансові операції	Центральний елемент системи фінансового моніторингу; формує аналітичну базу для правоохоронних органів
Національний банк України	Нагляд за банками, встановлення правил фінансового моніторингу	Контроль дотримання банківськими установами вимог щодо ідентифікації клієнтів та оцінки ризиків
НАБУ	Розслідування корупційних злочинів	Виявлення та розслідування фінансових правопорушень, пов'язаних із корупцією та легалізацією коштів

Орган / інституція	Основні повноваження	Роль у фінансовому моніторингу
САП	Процесуальне керівництво у справах НАБУ	Забезпечення законності досудового розслідування та підтримання обвинувачення в суді
НАЗК	Формування та реалізація антикорупційної політики, перевірка декларацій	Профілактика корупційних ризиків у фінансовій сфері
ДБР	Розслідування злочинів високопосадовців та правоохоронців	Виявлення економічних та службових злочинів, пов'язаних із фінансовими зловживаннями

Сформовано автором за даними джерел[9,11,24,26].

Структура органів, представлена в табл.1.3, демонструє чіткий розподіл повноважень між регуляторними та правоохоронними інституціями. Їх взаємодія забезпечує ефективне функціонування системи фінансового моніторингу, підвищує рівень прозорості фінансових операцій та сприяє зміцненню фінансової безпеки держави. Особливо важливим є узгодження їх діяльності як на національному, так і на міжнародному рівні, що зумовлено транснаціональним характером сучасних фінансових загроз.

Характерною рисою діяльності державних органів є забезпечення належного виконання вимог законодавства та нормативно-правових актів у сфері фінансового моніторингу [28-30]. У свою чергу, правоохоронні органи здійснюють правове реагування на виявлені порушення, що включає проведення досудових розслідувань, збирання та фіксацію доказів, а також передачу матеріалів до судових інстанцій для подальшого розгляду. Такий розподіл повноважень формує цілісну систему протидії фінансовим правопорушенням і сприяє зміцненню правової захищеності фінансової системи держави (рис. 1.3)

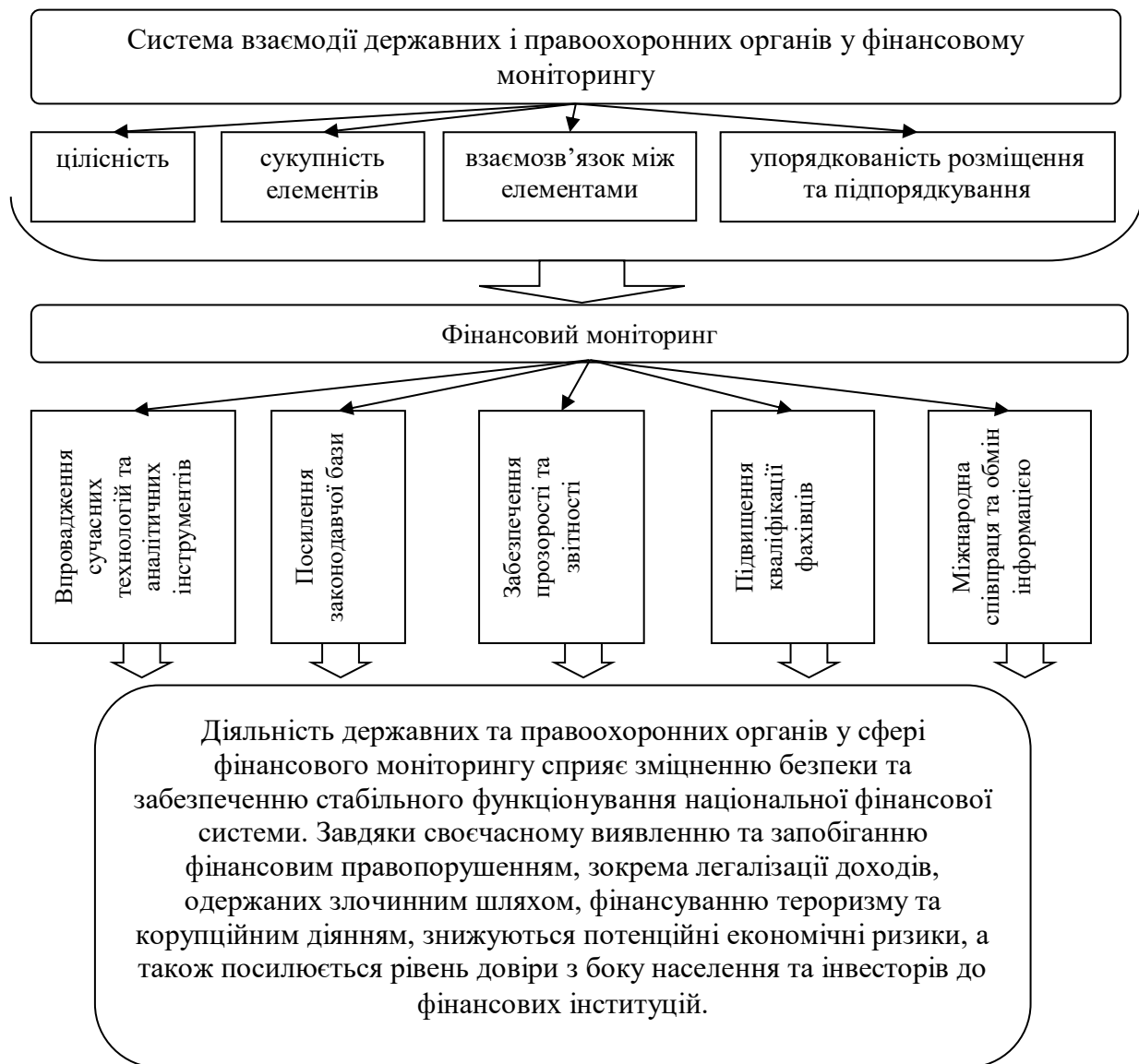

Рис.1.3. Система взаємодії державних і правоохоронних органів у фінансовому моніторингу

Сформовано автором на основі джерела [1,2,6,11].

Отже, роль державних та правоохоронних органів у системі фінансового моніторингу є визначальною для забезпечення ефективної протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та іншим фінансовим правопорушенням. Їх діяльність охоплює нормативно-правове регулювання, контрольну та наглядову функції, аналітичну обробку фінансової інформації, досудове розслідування та процесуальне супроводження кримінальних проваджень.

Сформована система взаємодії між регуляторними та правоохоронними інституціями забезпечує комплексний підхід до виявлення, попередження та припинення фінансових злочинів. Такий механізм сприяє підвищенню прозорості фінансових операцій, зміцненню фінансової дисципліни та формуванню довіри до національної фінансової системи. Координація дій зазначених органів як на національному, так і на міжнародному рівнях, дозволяє ефективно реагувати на транснаціональні фінансові загрози та забезпечувати стабільність економічного розвитку держави.

Висновки до розділу 1

У першому розділі кваліфікаційної роботи було розглянуто теоретичні аспекти діяльності державних та правоохоронних органів у сфері фінансового моніторингу, а також визначено їх значення у забезпеченні фінансової безпеки держави та протидії легалізації злочинних доходів.

Досліджено теоретико-методологічні засади фінансового моніторингу. Встановлено, що фінансовий моніторинг є важливим інструментом державного контролю у фінансовій сфері. Його основною метою є запобігання та виявлення підозрілих фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з відмиванням коштів або іншими фінансовими правопорушеннями. Також з'ясовано, що ефективність системи фінансового моніторингу значною мірою залежить від чіткого нормативно-правового регулювання, належної організації контролю та використання сучасних методів аналізу фінансових операцій.

Розглянуто міжнародні стандарти та правові механізми регулювання фінансового моніторингу. Встановлено, що важливу роль у цій сфері відіграють міжнародні організації та їх рекомендації, зокрема стандарти FATF. Їх впровадження у національне законодавство сприяє підвищенню ефективності фінансового контролю, забезпечує більшу прозорість фінансових операцій та сприяє розвитку міжнародної співпраці у боротьбі з фінансовими злочинами.

Крім того, дотримання міжнародних стандартів є важливим фактором інтеграції України у світову фінансову систему.

Проаналізовано роль державних та правоохоронних органів у системі фінансового моніторингу. З'ясовано, що важливу роль у цій сфері відіграють Державна служба фінансового моніторингу України, Національний банк України, Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне агентство з питань запобігання корупції та Державне бюро розслідувань. Кожен із цих органів виконує свої функції відповідно до законодавства, однак їх діяльність є взаємопов'язаною. Саме завдяки співпраці та обміну інформацією між цими органами забезпечується більш ефективне виявлення та розслідування фінансових правопорушень.

Система фінансового моніторингу є важливим елементом забезпечення фінансової безпеки держави. Її ефективність залежить від належного правового регулювання, впровадження міжнародних стандартів та узгодженої діяльності державних і правоохоронних органів. Подальший розвиток цієї системи потребує вдосконалення законодавства, посилення співпраці між відповідними органами та використання сучасних підходів до контролю за фінансовими операціями.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ І ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У СФЕРІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

2.1. Організаційно-інституційна модель фінансового моніторингу у зарубіжних країнах

Фінансовий моніторинг є важливим елементом сучасної системи забезпечення фінансової безпеки держави. У більшості розвинених країн сформовано комплексні інституційні механізми, спрямовані на запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та іншим фінансовим правопорушенням. Організаційно-інституційна модель фінансового моніторингу в зарубіжних країнах формується під впливом міжнародних стандартів, зокрема рекомендацій Financial Action Task Force, а також національних особливостей правових та фінансових систем.

Загалом у більшості держав система фінансового моніторингу базується на трирівневій моделі.

Перший рівень становлять фінансові установи та інші суб'єкти первинного фінансового моніторингу, до яких належать банки, страхові компанії, інвестиційні фонди, платіжні установи та інші фінансові організації. Саме вони здійснюють первинний контроль за фінансовими операціями клієнтів, ідентифікують клієнтів, аналізують ризики та повідомляють про підозрілі фінансові операції відповідним державним органам.

Другий рівень складають спеціалізовані органи фінансової розвідки, які здійснюють аналіз отриманої інформації та передають матеріали до правоохоронних органів.

Третій рівень представлений правоохоронними органами, які здійснюють розслідування фінансових злочинів та притягають винних осіб до відповідальності.

Важливе місце у міжнародній системі фінансового моніторингу займають підрозділи фінансової розвідки (Financial Intelligence Units — FIU). Основним завданням таких органів є збір, аналіз та передача інформації щодо підозрілих фінансових операцій. Для забезпечення міжнародної співпраці між такими структурами було створено Egmont Group - міжнародну мережу підрозділів фінансової розвідки, яка сприяє обміну інформацією між державами та підвищує ефективність боротьби з відмиванням коштів на глобальному рівні[43].

Однією з найбільш розвинених систем фінансового моніторингу у світі вважається модель, що функціонує у Сполучені Штати Америки. Центральним органом фінансового моніторингу у цій державі є Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN), який функціонує у структурі Міністерства фінансів[36].

Основним завданням цього органу є збір та аналіз інформації про фінансові операції, які можуть бути пов'язані з незаконною діяльністю. FinCEN отримує повідомлення про підозрілі транзакції від фінансових установ, проводить аналітичну обробку інформації та передає результати аналізу до правоохоронних органів. Крім того, цей орган активно співпрацює з міжнародними структурами та фінансовими розвідками інших країн[36].

Особливістю американської моделі є високий рівень використання сучасних інформаційних технологій та аналітичних систем для обробки великих масивів фінансових даних. Це дозволяє ефективно виявляти складні фінансові схеми та протидіяти міжнародним фінансовим злочинам. Також важливу роль у системі фінансового моніторингу США відіграють правоохоронні органи, зокрема Федеральне бюро розслідувань та інші спеціалізовані підрозділи, які здійснюють розслідування фінансових правопорушень (табл.2.1).

Таблиця 2.1

Модель функціонування системи фінансового моніторингу у Сполучених Штатах Америки

Напрямок діяльності	Характеристика реалізації у США
Методи фінансового моніторингу	Застосування комплексного аналізу фінансових даних з різних джерел для виявлення нетипових операцій та можливих ознак злочинної діяльності. Використання ризик-орієнтованого підходу для визначення пріоритетних напрямів контролю. Здійснення систематичного аналізу фінансових потоків та оперативне реагування на підозрілі транзакції. Налагоджена міжвідомча взаємодія між фінансовою розвідкою та правоохоронними структурами.
Технологічні інструменти	Використання сучасних аналітичних програм і технологій обробки великих масивів даних (Big Data). Застосування алгоритмів машинного навчання для автоматичного виявлення підозрілих фінансових моделей. Використання спеціалізованих систем для моніторингу операцій з цифровими активами та криптовалютами. Використання програмних платформ для координації розслідувань між різними відомствами.
Захист інформації	Використання криптографічних методів захисту даних, багаторівневої автентифікації та сучасних систем кібербезпеки для запобігання несанкціонованому доступу до фінансової інформації.
Організаційні принципи	Дотримання принципу прозорості у межах законодавства, забезпечення конфіденційності персональних даних, ефективність використання ресурсів, своєчасність виявлення та припинення фінансових правопорушень.

Сформовано автором на основі джерела [40-41].

Важливо зазначити, що система фінансового моніторингу США є динамічною та постійно вдосконалюється відповідно до сучасних викликів. Розвиток глобальних фінансових ринків, поширення цифрових технологій, а також активне використання криптовалют і інших нових фінансових інструментів зумовлюють необхідність оновлення підходів до здійснення фінансового контролю. У зв'язку з цим впроваджуються сучасні аналітичні технології та інноваційні методи обробки даних, що дозволяє підвищити ефективність виявлення ризиків та підозрілих операцій.

Крім того, важливим чинником результативності системи є міжнародна співпраця. США активно взаємодіють з іншими державами, беруть участь у міжнародних ініціативах та обмінюються інформацією у сфері протидії фінансовим злочинам. Такий підхід сприяє зміцненню механізмів фінансової безпеки та забезпечує належний рівень контролю за фінансовими потоками як на національному, так і на міжнародному рівні.

Значний інтерес також становить організаційна модель фінансового моніторингу у Великій Британії. У цій державі функції фінансової розвідки виконує підрозділ, що входить до складу National Crime Agency [38].

Основним завданням цього підрозділу є збір та аналіз інформації про підозрілі фінансові операції, а також координація діяльності різних державних органів у сфері боротьби з фінансовими злочинами (табл.2.2).

Таблиця 2.2

Особливості функціонування системи фінансового моніторингу у Великій Британії

Напрямок діяльності	Характеристика реалізації
Методи фінансового моніторингу	Застосування ризик-орієнтованого підходу до оцінки фінансових операцій; системний аналіз повідомлень про підозрілі транзакції; активна взаємодія між фінансовими установами та державними органами.
Організаційна модель	Функціонування підрозділу фінансової розвідки у структурі правоохоронного органу; чіткий розподіл повноважень між контролюючими та слідчими органами.
Технологічні рішення	Використання сучасних інформаційних систем для обробки фінансових даних; цифрові платформи для передачі повідомлень від банків; автоматизований аналіз ризиків.
Міжнародна співпраця	Активна взаємодія з міжнародними організаціями та іноземними фінансовими розвідками; обмін інформацією у сфері протидії фінансовим злочинам.

Сформовано автором за даними джерела[38].

Британська система фінансового моніторингу характеризується високим рівнем взаємодії між фінансовими установами, державними органами та правоохоронними структурами. Банки та інші фінансові організації зобов'язані повідомляти про підозрілі транзакції, що дозволяє своєчасно виявляти незаконні фінансові операції.

Ефективною також вважається модель фінансового моніторингу, що функціонує у Німеччина. Центральним органом фінансової розвідки в цій державі є FIU Germany, який здійснює збір, аналіз та обробку інформації про підозрілі фінансові операції.

Основним завданням цього органу є виявлення фінансових схем, пов'язаних із відмиванням коштів, фінансуванням тероризму та іншими економічними злочинами.

Німецька модель фінансового моніторингу характеризується чітким розподілом повноважень між різними державними інституціями та високим рівнем міжвідомчої координації.

Окрему увагу слід приділити досвіду Польщі, яка за останні роки значно вдосконалила систему фінансового моніторингу відповідно до вимог міжнародних стандартів. Центральним органом фінансової розвідки у цій державі є General Inspector of Financial Information [42].

Польська система фінансового моніторингу базується на тісній співпраці між фінансовими установами, державними органами та правоохоронними структурами. Особливістю цієї моделі є активне використання сучасних інформаційних технологій для аналізу фінансових потоків.

Для узагальнення особливостей систем фінансового моніторингу досліджуваних країн Європейського Союзу доцільно провести їх порівняльний аналіз (табл.2.3).

Таблиця 2.3

Порівняльна характеристика моделі фінансового моніторингу Німеччини та Польщі

Критерій	Німеччина	Польща
Модель організації	Окремий спеціалізований підрозділ фінансової розвідки	Центральний орган фінансового моніторингу з чіткими повноваженнями
Основний підхід	Превентивний контроль та системний аналіз ризиків	Контроль операцій на основі оцінки ризиків
Технологічне забезпечення	Автоматизовані електронні системи аналізу	Сучасні ІТ-рішення та електронний обмін даними
Міжвідомча взаємодія	Чіткий розподіл повноважень та координація	Співпраця з банками та правоохоронними органами
Міжнародна інтеграція	Гармонізація з нормами ЄС	Інтеграція стандартів ЄС та міжнародних вимог

Сформовано автором на основі джерела[39, 42,43].

Варто зазначити, що у країнах Європейського Союзу функціонування системи фінансового моніторингу значною мірою регулюється нормативними актами ЄС, які спрямовані на гармонізацію законодавства держав-членів у сфері протидії відмиванню коштів. Такі акти встановлюють єдині вимоги до фінансових установ щодо ідентифікації клієнтів, проведення фінансового моніторингу та повідомлення про підозрілі операції. Це сприяє підвищенню прозорості фінансових операцій та забезпечує ефективнішу боротьбу з фінансовими злочинами на міжнародному рівні.

У більшості зарубіжних країн важливим елементом системи фінансового моніторингу є активна взаємодія між державними органами, фінансовими установами та міжнародними організаціями. Така співпраця дозволяє оперативно обмінюватися інформацією про підозрілі фінансові операції та ефективніше протидіяти транснаціональним фінансовим злочинам. Крім того, значну роль відіграє використання сучасних технологій аналізу даних, що дозволяє швидко виявляти складні фінансові схеми.

Отже, аналіз організаційно-інституційних моделей фінансового моніторингу у зарубіжних країнах свідчить про те, що ефективність цієї системи значною мірою залежить від чіткої структури державних інституцій, належного правового регулювання та ефективної взаємодії між різними органами.

2.2. Аналіз діяльності державних та правоохоронних органів у системі фінансового моніторингу США

Дослідження міжнародного досвіду у сфері протидії фінансовим злочинам є важливим елементом формування ефективної системи фінансового моніторингу. Аналіз зарубіжних моделей регулювання та практик виявлення незаконних фінансових операцій створює можливості для їх адаптації до національних умов з метою посилення захисту економіки від відмивання коштів, фінансування тероризму та інших протиправних дій.

Крім того, узагальнення міжнародних підходів сприяє гармонізації законодавства з міжнародними стандартами, що є необхідною передумовою інтеграції у глобальний економічний простір та забезпечення прозорості фінансових потоків.

Вивчення досвіду інших держав також дозволяє враховувати не лише технічні та організаційні аспекти функціонування системи фінансового моніторингу, але й соціально-економічні чинники, що впливають на її результативність. Це створює підґрунтя для вдосконалення механізмів міжвідомчої та міжнародної співпраці, яка відіграє ключову роль у протидії транснаціональній злочинності. Отримані результати сприяють розробленню більш гнучких і адаптивних підходів до реагування на сучасні загрози у сфері фінансового моніторингу.

Система фінансового моніторингу Сполучених Штатів Америки є однією з найбільш розвинених у світі та характеризується комплексним поєднанням нормативно-правового регулювання, міжвідомчої координації та використання сучасних інформаційних технологій.

Розглядаючи механізми реалізації ФМ у США, слід зазначити, що він є одним із ключових інструментів забезпечення фінансової стабільності та економічної безпеки держави. Система ФМ в країні характеризується високим рівнем організаційної узгодженості як у межах окремих відомств, так і на міжвідомчому рівні. Важливою особливістю є активне впровадження сучасних

інноваційних технологій, що дозволяє оперативно виявляти підозрілі фінансові операції та ефективніше протидіяти фінансовим злочинам.

Ключову роль у реалізації заходів ФМ відіграють такі державні структури, як Міністерство фінансів США (United States Department of the Treasury), Федеральне бюро розслідувань (FBI), Служба внутрішніх доходів (IRS), а також спеціалізовані органи, зокрема Офіс контролю за іноземними активами (OFAC).

Центральне місце в системі фінансової розвідки займає Підрозділ фінансової розвідки Міністерства фінансів США - Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN), який здійснює збір, аналіз та координацію інформації щодо підозрілих фінансових операцій і забезпечує її подальшу передачу компетентним правоохоронним органам [36].

У США в останні роки спостерігається позитивна динаміка у сфері виявлення незаконно отриманих доходів. Це зумовлено низкою взаємопов'язаних чинників. Насамперед відбулося суттєве вдосконалення інструментарію фінансового моніторингу, зокрема активне впровадження технологій штучного інтелекту та систем аналізу великих масивів даних. Використання таких інноваційних рішень дозволяє обробляти значні обсяги інформації та підвищувати точність виявлення підозрілих фінансових операцій.

Крім того, під впливом процесів глобалізації та зростання транснаціональної злочинності відбулося посилення нормативно-правового регулювання фінансової сфери та вдосконалення механізмів міжвідомчої взаємодії. У сукупності це сприяло підвищенню ефективності розслідування фінансових правопорушень.

Важливим напрямом подальшого розвитку системи фінансового моніторингу є посилення інформаційно-просвітницької діяльності, що спрямована на підвищення рівня обізнаності суб'єктів фінансового ринку щодо вимог законодавства у сфері протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму. Реалізація таких заходів сприяє формуванню належної культури комплаєнсу у фінансових установах, удосконаленню внутрішніх процедур контролю та підвищенню відповідальності учасників фінансових операцій.

Поширення методичних рекомендацій, проведення навчальних програм і консультацій для представників фінансового сектору дозволяє забезпечити більш оперативне виявлення ознак підозрілих транзакцій та своєчасне подання відповідних повідомлень до уповноважених органів. Це, у свою чергу, підвищує ефективність функціонування системи фінансового моніторингу та зміцнює механізми запобігання фінансовим правопорушенням (рис. 2.1).

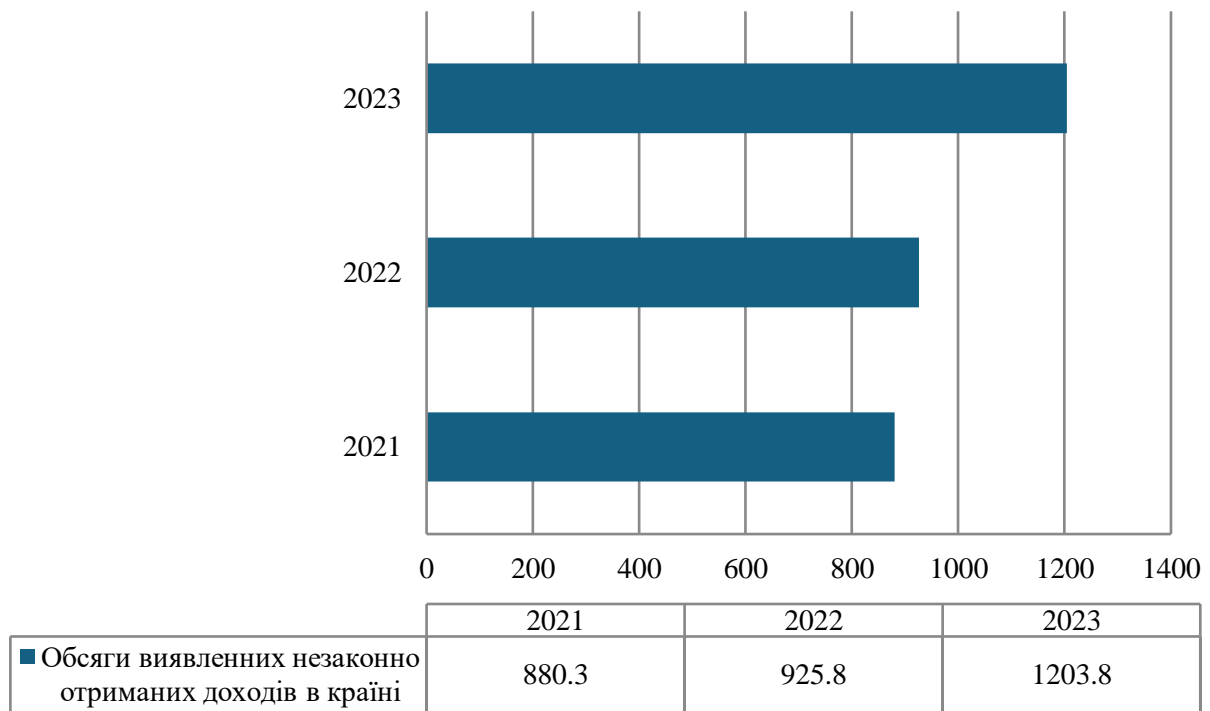

Рис.2.1. Динаміка обсягів виявлених незаконних доходів у США, млрд. дол.

Сформовано автором на основі джерела: [36]

За даними рис.2.1, у період 2021–2023 рр. спостерігається стійка тенденція до зростання обсягів виявлених незаконних доходів у США, зокрема:

у 2022 році показник збільшився порівняно з 2021 роком з 880,3 млрд. дол. США до 925,8 млрд. дол. США, тобто на 45,5 млрд. дол. США; у 2023 році відбулося більш суттєве зростання до 1203,8 млрд. дол. США[36].

Загальна позитивна динаміка може свідчити про підвищення ефективності системи фінансового моніторингу та вдосконалення механізмів виявлення фінансових правопорушень.

Таблиця 2.4

Динаміка окремих показників у сфері фінансового моніторингу США за 2022–2024 рр.

Показник	2022	2023	2024	Абсолютне відхилення (2024/2023)	Відносне відхилення
Кількість інцидентів, пов'язаних із програмами-вимагачами	—	1512	1476	-36	-2,4 %
Загальна сума виплат за зафіксованими інцидентами (млрд дол. США)	—	1,1	0,734	-0,366	-33,3 %
Медіанний розмір транзакцій (дол. США)	124 097	175 000	155 257	-19 743	-11,3 %

Складено автором за даними [36]

За даними табл.2.4 у періоді 2022-2024 рр. простежується тенденція до зменшення масштабів фінансових втрат, пов'язаних із кіберзлочинністю у сфері фінансового моніторингу США.

Зокрема, кількість інцидентів програм-вимагачів у 2024 році зменшилася на 36 випадків, або на 2,4 % порівняно з 2023 роком. Незважаючи на відносно незначний характер змін, така динаміка може свідчити про посилення превентивних заходів та вдосконалення механізмів фінансового контролю.

Більш суттєвим є скорочення загальної суми виплат за зафіксованими інцидентами з 1,1 млрд. дол. США у 2023 році до 0,734 млрд. дол. США у 2024 році.

Зниження на 0,366 млрд. дол. США (33,3 %) вказує на зменшення фінансових втрат, що може бути результатом підвищення ефективності міжвідомчої взаємодії та розвитку аналітичних інструментів моніторингу (рис.2.2).

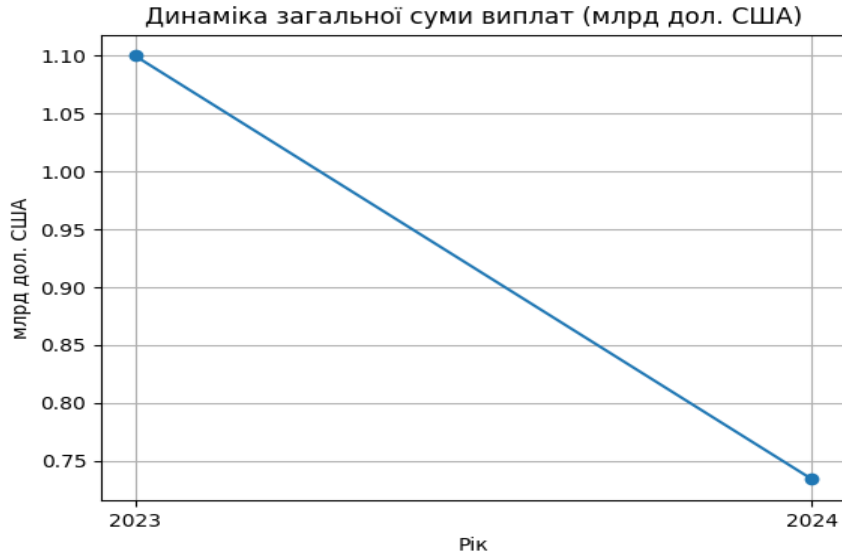

Рис. 2.2. Динаміка загальної суми виплат за інцидентами програм-вимагачів у США за період 2023–2024 рр.

Джерело: складено автором на основі даних. [36]

Медіанний розмір транзакцій також демонструє зміну тенденції: після зростання у 2023 році до 175 000 дол. США, у 2024 році показник зменшився до 155 257 дол. США (на 11,3 %).

Це може свідчити про адаптацію злочинних схем до посиленого контролю, а також про підвищення ефективності виявлення великих фінансових операцій (рис.2.3).

Рис. 2.3. Динаміка медіанного розміру транзакцій за інцидентами програм-вимагачів у США за 2023–2024 рр.

Джерело: складено автором на основі даних [36]

Як видно з рис.2.3 у 2024 році медіанний розмір транзакцій зменшився порівняно з 2023 роком, що свідчить про зниження середнього обсягу фінансових операцій, пов'язаних із інцидентами програм-вимагачів.

Діяльність державних та правоохоронних органів США у сфері фінансового моніторингу характеризується застосуванням ризик-орієнтованого підходу, використанням сучасних аналітичних інформаційних платформ, впровадженням цифрових технологій обробки великих обсягів даних та розвиненою міжвідомчою координацією, зокрема за участі Financial Crimes Enforcement Network [40].

Аналіз статистичних даних свідчить про поступове зниження окремих показників фінансових втрат у 2024 році. Водночас їх абсолютні значення залишаються значними, що вказує на збереження високого рівня кіберзагроз і обумовлює необхідність подальшого вдосконалення системи фінансового моніторингу.

Важливо зазначити, що проведений аналіз діяльності державних та правоохоронних органів США свідчить про загалом позитивні тенденції у 2024 році, зокрема щодо зменшення кількості інцидентів та обсягів фінансових втрат. Водночас система фінансового моніторингу потребує подальшого вдосконалення інструментів аналізу ризиків, а також посилення міжнародної співпраці з метою ефективної протидії сучасним фінансовим злочинам.

2.3. Оцінка діяльності державних та правоохоронних органів у системі фінансового моніторингу країн Європейського Союзу

Система фінансового моніторингу країн Європейського Союзу характеризується багаторівневою інституційною структурою, що поєднує діяльність національних підрозділів фінансової розвідки та механізми координації на наднаціональному рівні. Така модель забезпечує узгодженість підходів до виявлення та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, а також сприяє підвищенню прозорості фінансових операцій у межах єдиного ринку.

Важливу роль у забезпеченні міждержавної взаємодії відіграють органи правоохоронної координації, зокрема European Union Agency for Law Enforcement Cooperation, що забезпечує обмін інформацією між державами-членами ЄС та підтримує спільні аналітичні ініціативи[42].

Особливістю системи ЄС є впровадження ризик-орієнтованого підходу, активне використання цифрових технологій та функціонування електронних реєстрів кінцевих бенефіціарних власників. Це дозволяє підвищити рівень фінансової прозорості та посилити контроль за транскордонними операціями.

Система фінансового моніторингу Німеччини належить до найбільш розвинених у Європейському Союзі та функціонує відповідно до вимог директив ЄС у сфері протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму. Ключову роль у виявленні та аналізі підозрілих фінансових операцій відіграє Financial Intelligence Unit Germany, який здійснює опрацювання повідомлень про підозрілі транзакції та забезпечує взаємодію з правоохоронними органами.

Регуляторний нагляд за діяльністю фінансових установ здійснює Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht, що контролює дотримання законодавчих вимог у сфері фінансової діяльності та протидії фінансовим правопорушенням. Таким чином, система поєднує функції фінансового нагляду та фінансової розвідки в межах чітко визначеної інституційної структури.

Особливістю німецької моделі є ефективна координація між національними та регіональними органами влади, що забезпечує оперативний обмін інформацією та узгодженість управлінських рішень. Функціонування системи базується на ризик-орієнтованому підході, який передбачає концентрацію ресурсів на операціях із підвищеним рівнем фінансового ризику.

Важливим напрямом розвитку є активне впровадження цифрових технологій, зокрема елементів штучного інтелекту та автоматизованих аналітичних систем. Використання сучасних інструментів обробки великих масивів даних підвищує точність виявлення підозрілих транзакцій, сприяє оперативності реагування та підвищує ефективність розслідування фінансових злочинів.

Система фінансового моніторингу Польщі функціонує відповідно до вимог законодавства Європейського Союзу та міжнародних стандартів у сфері протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму. Її діяльність базується на принципах ризик-орієнтованого підходу, міжвідомчої взаємодії та поступової цифровізації процесів фінансового контролю.

Центральним органом фінансової розвідки є General Inspector of Financial Information, який виконує ключову функцію у системі запобігання та протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму. До його повноважень належить отримання повідомлень про підозрілі фінансові операції від суб'єктів первинного фінансового моніторингу, їх подальший аналіз із застосуванням ризик-орієнтованих методів оцінювання та виявлення потенційних ознак фінансових правопорушень.

У межах своєї діяльності GIIF здійснює обробку та систематизацію отриманої інформації, проводить аналітичну перевірку фінансових потоків, а у разі встановлення обґрунтованих підозр передає відповідні матеріали до компетентних правоохоронних органів для проведення розслідування. Крім того, орган забезпечує обмін інформацією з іноземними підрозділами фінансової розвідки в рамках міжнародного співробітництва, що є важливим елементом протидії транснаціональним фінансовим злочинам.

Таким чином, GIIF відіграє ключову роль у координації заходів фінансового моніторингу на національному рівні.

Особливістю польської моделі є активна співпраця між фінансовими установами, податковими органами та правоохоронними структурами, що сприяє своєчасному виявленню потенційних фінансових правопорушень. Система передбачає застосування сучасних аналітичних інструментів для оцінки ризиків та моніторингу нетипових фінансових операцій.

Упродовж останніх років у Польщі спостерігається посилення процесів цифровізації фінансового сектору, впровадження автоматизованих систем аналізу даних та вдосконалення механізмів обміну інформацією. Це сприяє

підвищенню ефективності контролю фінансових потоків та зміцненню інституційної спроможності системи фінансового моніторингу.

Загалом досвід Польщі демонструє поступовий розвиток національної системи фінансового моніторингу, орієнтованої на міжнародні стандарти, технологічні інновації та посилення координації між державними органами.

Таблиця 2.5

Основні показники діяльності системи фінансового моніторингу країн ЄС
(2022–2024 рр.)

Показник	2022	2023	2024	Динаміка 2022–2024
Повідомлення про підозрілі фінансові операції (млн)	2,3	2,6	2,8	+21,7 %
Матеріали, передані до правоохоронних органів (млн)	1,4	1,5	1,7	+21 %
Виявлені фінансові порушення (тис.)	58	63	67	+15,5 %

Сформовано автором на основі джерела[22,25]

За даними табл.2.5 кількість повідомлень про підозрілі фінансові операції зросла з 2,3 млн. од. у 2022 році до 2,8 млн. у 2024 році, що становить збільшення на 21,7 %. Така тенденція може свідчити про посилення контрольних процедур у фінансовому секторі та підвищення рівня виявлення потенційно ризикових операцій.

Кількість матеріалів, переданих до правоохоронних органів, зросла з 1,4 млн. до 1,7 млн., що відповідає приросту приблизно на 21 %. Це підтверджує ефективність міжвідомчої взаємодії та належну координацію між фінансовими розвідувальними підрозділами та слідчими органами.

Кількість виявлених фінансових порушень збільшилася з 58 тис. у 2022 році до 67 тис. у 2024 році (зростання на 15,5 %). Така динаміка свідчить про розширення аналітичних можливостей системи фінансового моніторингу та підвищення результативності контрольних заходів.

Загалом статистичні показники демонструють зростання активності органів фінансового моніторингу та посилення їх ролі у забезпеченні фінансової безпеки в межах Європейського Союзу.

Отже, діяльність державних та правоохоронних органів країн ЄС у сфері фінансового моніторингу характеризується стабільним збільшенням кількісних показників виявлення та передачі інформації про фінансові правопорушення. Отримані дані підтверджують ефективність багаторівневої моделі координації та результативність застосування аналітичних інструментів у межах єдиного європейського простору.

Система фінансового моніторингу країн Європейського Союзу є ефективною завдяки поєднанню національних та наднаціональних механізмів регулювання, а також впровадженню єдиних стандартів відповідно до рекомендацій Financial Action Task Force. Водночас, її ефективність обмежується складністю координації між державами-членами та різним рівнем розвитку національних систем фінансового контролю[35].

Порівняння з моделлю США показує, що централізований підхід забезпечує більшу оперативність прийняття рішень, тоді як європейська система демонструє вищу гнучкість та адаптивність до змін у фінансовому середовищі. Це свідчить про відсутність універсальної моделі фінансового моніторингу та необхідність врахування національних особливостей при її формуванні.

Висновки до розділу 2

У другому розділі здійснено аналіз та оцінку діяльності державних і правоохоронних органів зарубіжних країн у сфері фінансового моніторингу на прикладі Сполучених Штатів Америки та країн Європейського Союзу. Дослідження ґрунтувалося на аналізі кількісних показників за 2022–2024 роки, що дозволило оцінити ефективність функціонування відповідних систем.

Аналіз статистичних даних США засвідчив, що у 2024 році кількість інцидентів програм-вимагачів зменшилася на 2,4 % порівняно з 2023 роком, а

загальна сума задекларованих виплат скоротилася приблизно на 33 %. Це свідчить про певне підвищення результативності заходів фінансового контролю та посилення превентивної діяльності державних органів.

Щодо країн Європейського Союзу встановлено позитивну динаміку ключових показників фінансового моніторингу. Зокрема, кількість повідомлень про підозрілі фінансові операції зросла з 2,3 млн. у 2022 році до 2,8 млн. у 2024 році, що становить збільшення приблизно на 21,7 %. Кількість матеріалів, переданих до правоохоронних органів, зросла з 1,4 млн. до 1,7 млн., тобто приблизно на 21 %. Також кількість виявлених фінансових порушень збільшилася з 58 тис. до 67 тис., що свідчить про посилення контрольної функції системи.

Зростання зазначених показників у ЄС може свідчити як про підвищення ефективності виявлення ризикових операцій, так і про ускладнення фінансових схем у межах єдиного ринку. Водночас збільшення кількості повідомлень демонструє активізацію роботи фінансових розвідувальних підрозділів та посилення міждержавного інформаційного обміну.

Порівняльний аналіз дозволив встановити, що система США характеризується високим рівнем централізації та концентрацією аналітичних функцій, тоді як у країнах ЄС функціонує багаторівнева модель із поєднанням національного та наднаціонального рівнів координації. Незважаючи на організаційні відмінності, обидві системи демонструють поступове підвищення ефективності, що підтверджується статистичними показниками.

Отже, результати дослідження свідчать, що найбільш ефективними є системи фінансового моніторингу, які поєднують сучасні технології аналізу даних, належне нормативно-правове забезпечення, ризик-орієнтований підхід та розвинену міжнародну співпрацю. Динаміка кількісних показників у США та ЄС підтверджує тенденцію до посилення фінансового контролю та підвищення прозорості фінансових систем.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ УКРАЇНИ

3.1. Міжнародна співпраця України у сфері фінансового моніторингу

Міжнародна співпраця є невід'ємною складовою ефективного функціонування СФМУ в умовах глобалізації фінансових ринків та зростання транснаціональної злочинності. Сучасні фінансові правопорушення характеризуються складною структурою, використанням цифрових технологій та транскордонним характером операцій, що унеможлиблює їх повноцінне виявлення без координації дій між державами.

З огляду на це, обмін інформацією між уповноваженими органами різних країн дозволяє оперативно виявляти підозрілі фінансові транзакції, відстежувати рух коштів та встановлювати кінцевих бенефіціарних власників. Такий підхід сприяє підвищенню прозорості фінансових потоків і створює умови для своєчасного реагування на загрози у сфері відмивання коштів, фінансування тероризму та інших фінансових злочинів.

Правову основу міжнародної співпраці України становлять міжнародні договори, багатосторонні угоди та стандарти, до яких приєдналася держава. Особливе значення мають рекомендації Financial Action Task Force (FATF), положення директив Європейського Союзу у сфері протидії відмиванню коштів, а також норми міжнародного кримінального та фінансового права. Дотримання цих стандартів забезпечує гармонізацію національного законодавства з міжнародними вимогами та сприяє інтеграції України до європейського та світового фінансового простору[30,35,36].

Важливу роль у міжнародній взаємодії відіграє співпраця в межах глобальних та регіональних організацій, зокрема Egmont Group, Interpol та Europol. Участь у таких структурах забезпечує швидкий та безпечний обмін аналітичною інформацією між підрозділами фінансової розвідки різних держав,

що підвищує ефективність розслідування складних фінансових схем міжнародного характеру[22-23].

Механізми міжнародної співпраці включають:

1. Обмін інформацією щодо підозрілих фінансових операцій забезпечує оперативне отримання та передачу даних між уповноваженими органами різних країн для своєчасного виявлення фінансових правопорушень.

2. Направлення та отримання запитів про міжнародну правову допомогу дозволяє здійснювати офіційний обмін доказовою інформацією та підтримувати розслідування, що мають транскордонний характер.

3. Проведення спільних розслідувань сприяє координації дій правоохоронних органів кількох держав для ефективного припинення діяльності транснаціональних злочинних груп.

4. Участь у міжнародних оперативних заходах дає можливість узгоджувати практичні дії під час протидії фінансовим злочинам та підвищує результативність розслідувань.

5. Організація навчальних програм, тренінгів та професійного обміну досвідом сприяє підвищенню кваліфікації фахівців та впровадженню сучасних підходів у сфері фінансового моніторингу.

6. Взаємодія щодо замороження та повернення незаконно отриманих активів забезпечує блокування та подальше вилучення фінансових ресурсів, отриманих злочинним шляхом, відповідно до міжнародних процедур[35,36,39].

Особливого значення набуває співпраця у сфері протидії використанню цифрових фінансових інструментів для легалізації злочинних доходів. Транскордонний характер операцій з віртуальними активами потребує узгоджених підходів до їх регулювання, а також спільного використання аналітичних технологій для моніторингу ризикових транзакцій.

Крім інформаційного обміну, важливою складовою міжнародної взаємодії є технічна та експертна підтримка. У рамках міжнародних програм Україна отримує сприяння у впровадженні сучасних інформаційних систем, інструментів аналізу великих масивів даних (Big Data), автоматизованих платформ оцінки

ризиків та елементів штучного інтелекту. Це дозволяє підвищити швидкість обробки повідомлень про фінансові операції та покращити якість аналітичних висновків.

Таблиця 3.1

Основні напрями міжнародної співпраці України у сфері фінансового моніторингу

Напрямок співпраці	Зміст взаємодії	Очікуваний результат
Обмін інформацією	Передача даних про підозрілі операції, транскордонні фінансові потоки	Підвищення ефективності виявлення фінансових злочинів
Міжнародна правова допомога	Виконання запитів, отримання доказової інформації	Посилення результативності розслідувань
Спільні розслідування	Координація дій правоохоронних органів різних країн	Припинення діяльності транснаціональних злочинних груп
Замороження активів	Взаємодія щодо блокування незаконних фінансових ресурсів	Запобігання виведенню коштів за кордон
Навчальна та експертна співпраця	Тренінги, семінари, технічна допомога	Підвищення професійного рівня фахівців
Технологічна взаємодія	Обмін сучасними аналітичними інструментами	Модернізація системи фінансового моніторингу

Сформовано автором

Міжнародна співпраця України у сфері ФМ є багатовекторною та охоплює правовий, інформаційний, організаційний і технологічний аспекти. Її розвиток сприяє зміцненню економічної безпеки держави, підвищенню прозорості фінансової системи та інтеграції України до глобальної системи протидії фінансовим злочинам.

Подальше розширення міжнародного партнерства, удосконалення механізмів обміну інформацією та активізація участі у спільних аналітичних і оперативних заходах є необхідними умовами підвищення ефективності національної системи фінансового моніторингу (рис.3.1).

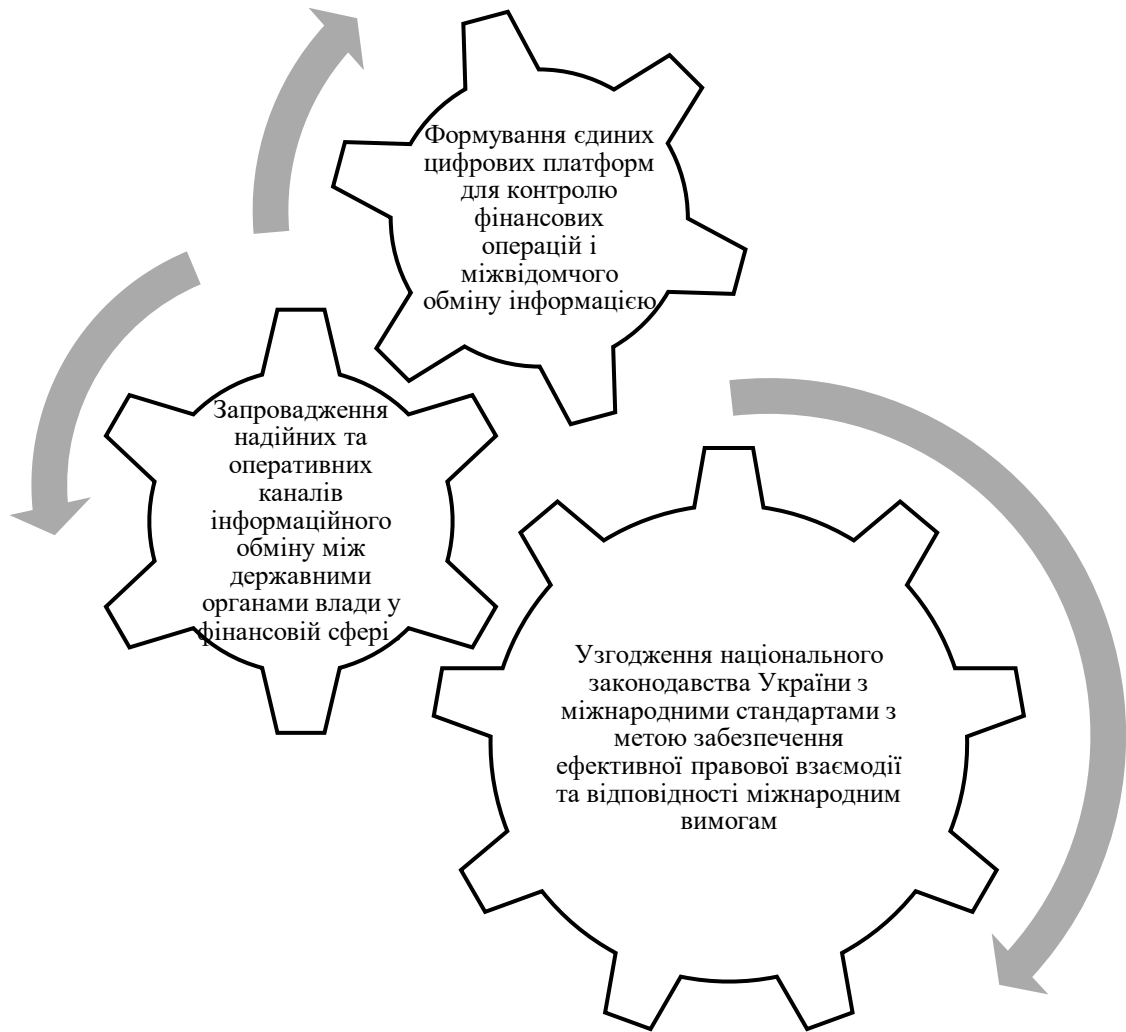

Рис. 3.1. Основні напрями розвитку міжнародної співпраці у сфері фінансового моніторингу України

Сформовано автором

Розвиток міжнародної співпраці у сфері фінансового моніторингу для України є важливим напрямом зовнішньої політики держави [33]. Це зумовлено необхідністю ефективної протидії відмиванню «брудних» коштів, фінансуванню тероризму та іншим фінансовим злочинам, які дедалі частіше мають транскордонний характер. У сучасних умовах саме обмін інформацією на міжнародному рівні дозволяє своєчасно виявляти підозрілі фінансові операції та осіб, причетних до незаконної діяльності. У результаті це сприяє зменшенню рівня корупції та скороченню обсягів незаконних фінансових потоків.

Водночас міжнародна взаємодія позитивно впливає на підвищення професійного рівня працівників системи ФМ України. У межах такої співпраці

проводяться спільні навчальні заходи, семінари та тренінги, що дають можливість ознайомитися з міжнародними стандартами, сучасними методами аналізу фінансових операцій та новітніми технологіями. Це сприяє обміну досвідом і формуванню нових професійних компетенцій у фахівців.

Разом з тим, міжнародна співпраця забезпечує доступ до сучасних інформаційних систем та аналітичних інструментів, що підвищують ефективність виявлення фінансових правопорушень. Використання інноваційних технологій дозволяє оперативніше обробляти великі масиви даних та покращувати якість аналізу підозрілих транзакцій.

З огляду на викладене, міжнародна співпраця є одним із ключових чинників удосконалення СФМ в Україні. Її розвиток сприяє зміцненню економічної безпеки держави, підвищенню прозорості фінансової системи та покращенню міжнародного іміджу України. Активна участь у міжнародних механізмах протидії фінансовим злочинам також підвищує рівень довіри до державних інституцій та сприяє інтеграції України у світову фінансову систему.

3.2. Проблеми імплементації зарубіжного досвіду у сфері фінансового моніторингу

Імплементація зарубіжного досвіду у сфері фінансового моніторингу в Україні пов'язана з низкою організаційних, нормативних та інституційних викликів. Насамперед це зумовлено відмінностями у структурі державного управління, рівні цифрової трансформації та ресурсному забезпеченні відповідних органів. У багатьох країнах Європейського Союзу функціонують інтегровані інформаційні системи та налагоджений міжвідомчий обмін даними, що потребує відповідної технічної бази та стабільного фінансування.

Важливою проблемою залишається необхідність подальшої гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Адаптація правової бази потребує узгоджених дій державних інституцій і постійного оновлення нормативних підходів відповідно до змін міжнародних вимог.

Суттєвим обмеженням також є недостатній рівень впровадження сучасних цифрових інструментів аналізу даних, які активно використовуються в зарубіжній практиці. Розвиток аналітичних платформ, технологій штучного інтелекту та автоматизованого моніторингу потребує модернізації інфраструктури та підготовки кваліфікованих кадрів.

Крім того, окремі труднощі виникають у сфері міжвідомчої координації, що може впливати на швидкість та ефективність застосування ризик-орієнтованого підходу й інших міжнародних практик.

Основні чинники, які ускладнюють інтеграцію зарубіжного досвіду у сфері фінансового моніторингу в Україні, наведено на рис. 3.2.

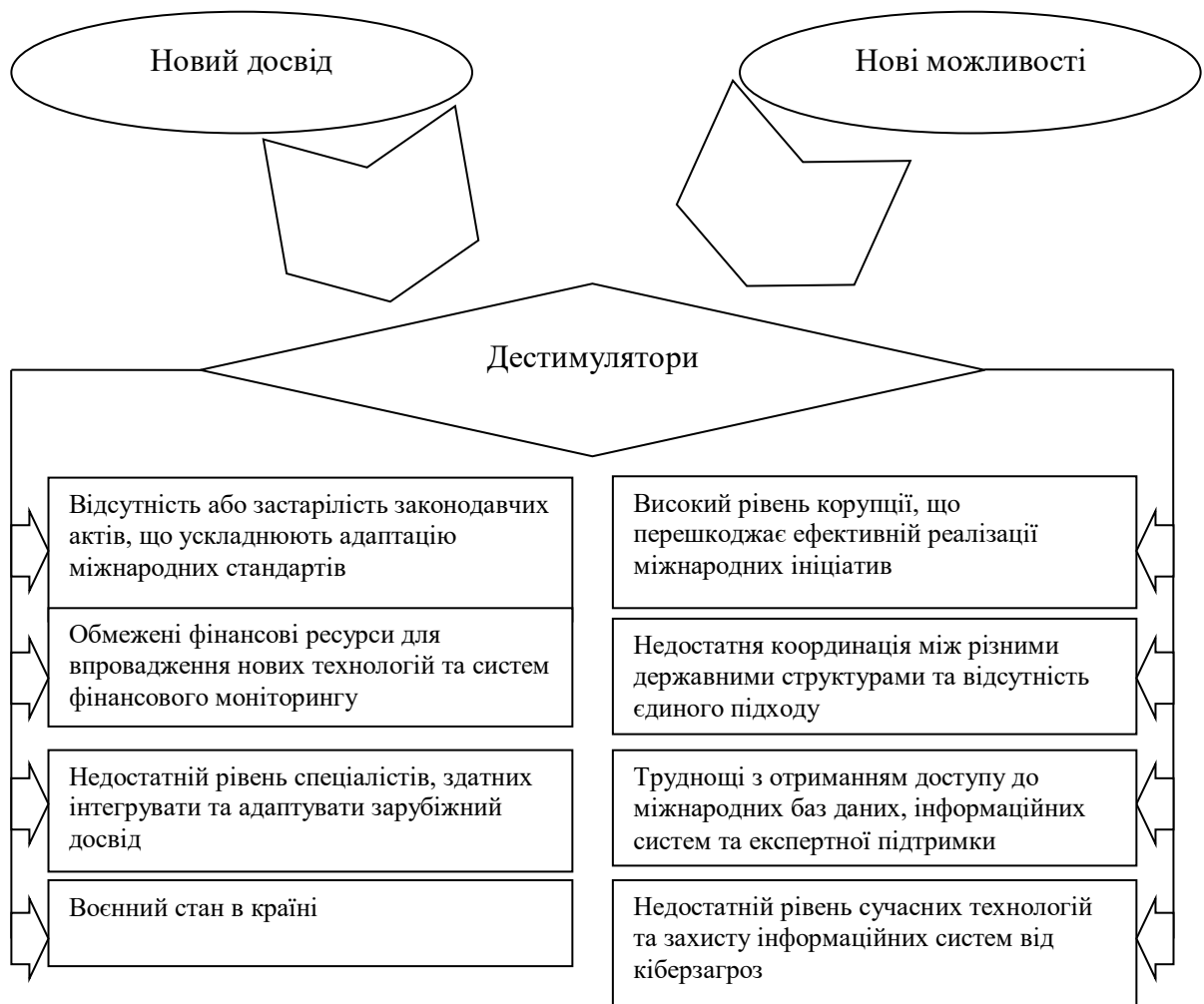

Рис. 3.2. Основні чинники, що ускладнюють інтеграцію зарубіжного досвіду у сфері фінансового моніторингу в Україні

Сформовано автором

Аналіз наведених на рисунку чинників підтверджує, що основні перешкоди інтеграції зарубіжного досвіду мають системний характер і пов'язані як із внутрішніми організаційними процесами, так і з рівнем розвитку цифрової інфраструктури. Найбільш суттєвий вплив на ефективність імплементації здійснюють обмеженість ресурсів, необхідність удосконалення механізмів міжвідомчої взаємодії та потреба подальшого нормативного узгодження з міжнародними стандартами.

Важливим фактором, що ускладнює імплементацію зарубіжного досвіду у сфері фінансового моніторингу, є умови воєнного стану, які створюють додаткові організаційні та безпекові виклики. Воєнні дії негативно впливають на стабільність функціонування державних інституцій, ускладнюють безперервність інформаційного обміну та обмежують можливості оперативного впровадження нових механізмів контролю.

Окремою проблемою виступають інфраструктурні ризики та пошкодження критичних об'єктів, зокрема інформаційних систем і комунікаційних каналів, що є основою сучасного фінансового моніторингу. Це знижує швидкість інтеграції цифрових рішень та адаптації іноземних технологій до національної практики.

Додатково ускладнює процес імплементації зростання кіберзагроз, оскільки розширення міжнародного інформаційного обміну потребує посиленого захисту даних та відповідного рівня кібербезпеки. У таких умовах впровадження нових технологічних рішень має супроводжуватися комплексними заходами інформаційного захисту.

Не менш значущими залишаються обмеженість фінансових ресурсів та кадровий дефіцит, що виникають у зв'язку з пріоритетністю оборонних і безпекових потреб держави. Це може уповільнювати модернізацію технічної бази та зменшувати можливості для повномасштабного застосування міжнародних практик.

Таким чином, воєнні умови, нормативні відмінності та інфраструктурні обмеження формують комплекс факторів, які потребують системного підходу до адаптації зарубіжного досвіду у сфері фінансового моніторингу в Україні.

Урахування визначених дестимуляторів є важливим етапом формування дієвих управлінських рішень, спрямованих на адаптацію кращих зарубіжних практик до національних умов. Комплексне вирішення зазначених проблем дозволить підвищити рівень інституційної спроможності системи фінансового моніторингу та забезпечити більш ефективну її інтеграцію у міжнародний простір.

3.3. Використання міжнародного досвіду у вдосконаленні системи фінансового моніторингу України

Для України використання міжнародного досвіду є важливим напрямом реформування національної системи фінансового моніторингу, оскільки дозволяє адаптувати сучасні стандарти управління, цифрові інструменти аналізу даних та ефективні моделі міжвідомчої співпраці до внутрішніх умов функціонування держави. Особливої актуальності це набуває в умовах воєнного стану, коли питання фінансової безпеки та стабільності економіки потребують підвищеної уваги.

На основі проведеного аналізу зарубіжної практики доцільним є формування узагальненої моделі використання досвіду діяльності державних та правоохоронних органів інших країн у сфері фінансового моніторингу. Така модель має враховувати особливості національної системи, рівень її цифровізації та сучасні безпекові умови.

Запропонована модель може включати декілька взаємопов'язаних напрямів.

Першим елементом моделі є вдосконалення нормативно-правової бази шляхом гармонізації українського законодавства з міжнародними стандартами у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Йдеться про подальше наближення національних норм до вимог FATF та стандартів Європейського Союзу, що передбачає удосконалення механізмів фінансового

контролю, розширення повноважень уповноважених органів та посилення відповідальності суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Реалізація цього напрямку сприятиме підвищенню прозорості фінансових операцій, зміцненню довіри міжнародних партнерів та формуванню стабільного правового середовища.

Другим важливим напрямом є впровадження сучасних цифрових технологій у практику фінансового моніторингу. Використання систем аналізу великих даних, штучного інтелекту, автоматизованих платформ виявлення аномалій та інструментів ризик-орієнтованого аналізу дозволяє значно підвищити ефективність обробки фінансової інформації. Застосування таких технологій забезпечує оперативне виявлення підозрілих транзакцій, мінімізує вплив людського фактору та підвищує точність прийняття управлінських рішень. Крім того, розвиток кіберзахисту є невід'ємною складовою цифрової трансформації системи фінансового моніторингу.

Третім структурним компонентом моделі виступає поглиблення міжнародної співпраці та інтеграція України до глобальних інформаційних мереж обміну даними. Це передбачає активну взаємодію з фінансовими розвідувальними підрозділами інших держав, міжнародними організаціями та профільними структурами Європейського Союзу. Розширення каналів обміну інформацією дозволить забезпечити своєчасне реагування на транскордонні фінансові загрози, підвищити ефективність спільних розслідувань та посилити координацію дій у протидії фінансовій злочинності.

Четвертим елементом моделі є розвиток кадрового потенціалу та системи професійної підготовки фахівців у сфері фінансового моніторингу. Організація спеціалізованих навчальних програм, міжнародних тренінгів, стажувань і сертифікаційних курсів сприятиме підвищенню рівня компетентності працівників. Формування сучасних професійних навичок, зокрема у сфері цифрового аналізу даних та ризик-менеджменту, є ключовою умовою ефективного впровадження міжнародного досвіду в національну практику.

У сукупності зазначені елементи створюють комплексну систему, спрямовану на поетапне та узгоджене впровадження кращих зарубіжних практик у сфері фінансового моніторингу з урахуванням особливостей функціонування України. Реалізація такої моделі дозволить підвищити інституційну спроможність держави, забезпечити стійкість фінансової системи та зміцнити економічну безпеку (рис.3.3).

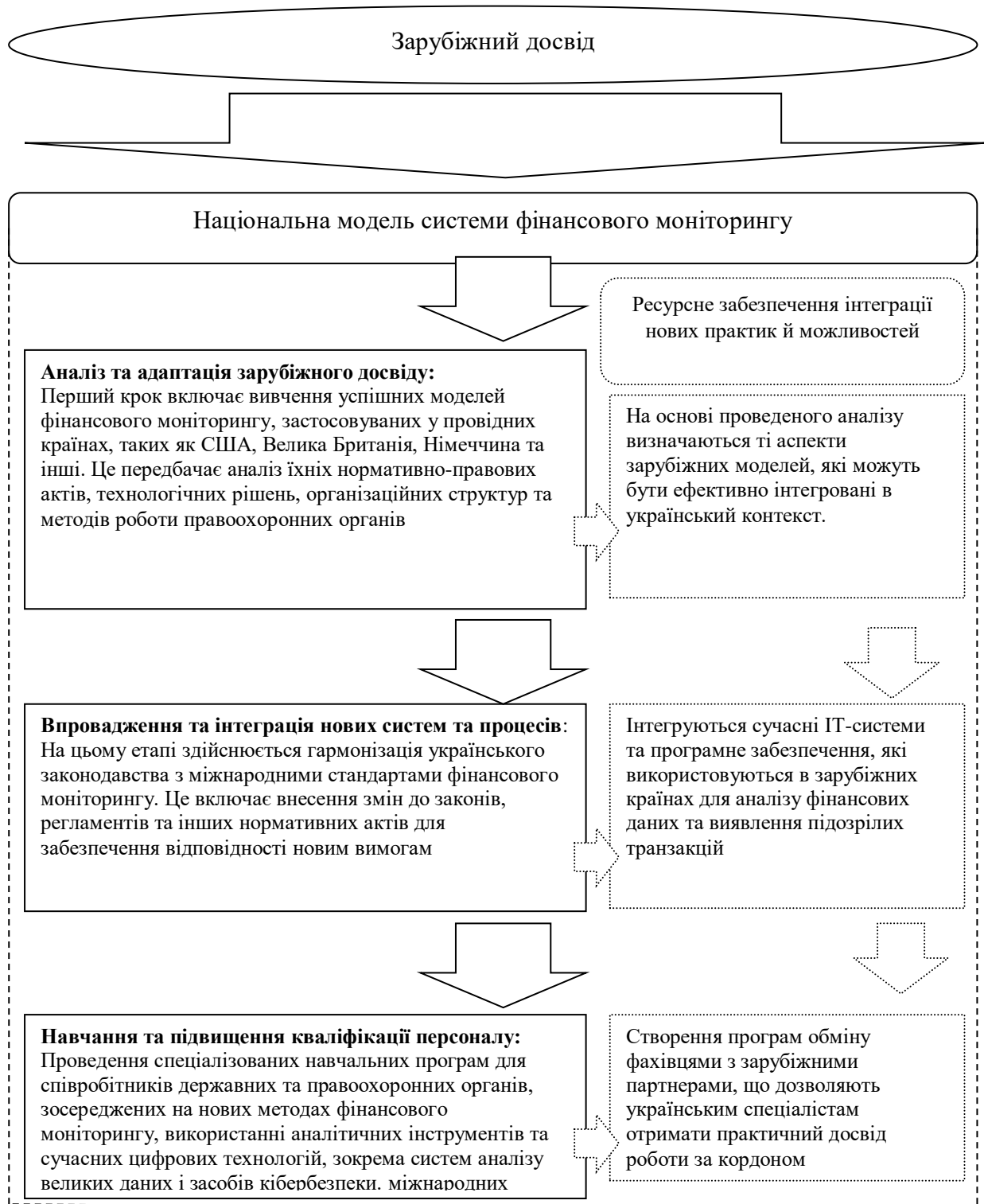

Рис. 3.3. Структурна модель використання зарубіжного досвіду у сфері фінансового моніторингу в Україні

Сформовано автором

Запропонована модель використання зарубіжного досвіду у сфері фінансового моніторингу ґрунтується на комплексному та поетапному підході до реформування національної системи. Її реалізація передбачає узгоджене вдосконалення нормативно-правових механізмів, посилення інституційної взаємодії, впровадження сучасних цифрових технологій та розвиток кадрового потенціалу.

Комплексність моделі полягає у взаємодії її основних складових, що забезпечує системність реформ та мінімізує ризики фрагментарного впровадження міжнародних практик. Такий підхід дозволяє адаптувати кращий зарубіжний досвід до українських умов з урахуванням воєнних викликів, обмежених ресурсів та необхідності підвищення рівня кібербезпеки.

Реалізація зазначеної моделі сприятиме підвищенню ефективності функціонування СФМ, зміцненню фінансової безпеки держави та наближенню національних стандартів до міжнародних вимог.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі досліджено напрями вдосконалення системи фінансового моніторингу України на основі використання міжнародного досвіду, зокрема:

обґрунтовано значення міжнародної співпраці як ключового інструменту підвищення ефективності протидії фінансовим злочинам. В умовах воєнного стану, зростання транскордонних фінансових ризиків та посилення кіберзагроз міжнародна взаємодія набуває особливої актуальності. Визначено основні механізми співпраці, що включають обмін інформацією, спільні розслідування,

взаємну правову допомогу та координацію дій із міжнародними організаціями, що сприяє зміцненню фінансової безпеки держави.

Встановлено, що процес адаптації міжнародних практик в Україні супроводжується низкою нормативних, організаційних та інституційних труднощів. Серед основних перешкод визначено відмінності у законодавчому регулюванні, недостатній рівень цифровізації, обмеженість фінансових ресурсів, а також складність міжвідомчої координації. Додатковим дестабілізуючим чинником виступає воєнний стан, який впливає на функціонування державних органів, обмежує ресурсні можливості та ускладнює впровадження сучасних технологічних рішень. Це потребує комплексного підходу до адаптації міжнародного досвіду з урахуванням національних особливостей.

Запропоновано модель удосконалення системи фінансового моніторингу України, що передбачає гармонізацію законодавства з міжнародними стандартами, впровадження сучасних цифрових технологій, розвиток міжнародної співпраці та підвищення кваліфікації кадрів. Застосування автоматизованих систем аналізу даних, інструментів штучного інтелекту та ризик-орієнтованих підходів дозволить підвищити оперативність і точність виявлення підозрілих фінансових операцій. Реалізація запропонованих заходів сприятиме зміцненню фінансової безпеки держави та забезпеченню більш стійкого функціонування національної системи фінансового моніторингу в умовах сучасних викликів.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено комплексне дослідження теоретичних, організаційно-правових та практичних аспектів діяльності державних і правоохоронних органів у сфері фінансового моніторингу, а також проаналізовано досвід зарубіжних країн із метою визначення можливостей його використання в Україні.

За результатами проведеного дослідження сформульовано такі основні висновки:

1. Встановлено, що фінансовий моніторинг є ключовим елементом системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом та фінансуванню тероризму. Його ефективність залежить від чіткої методологічної бази, належного нормативно-правового забезпечення та скоординованої взаємодії між державними і правоохоронними органами.

2. Доведено, що міжнародні стандарти у сфері фінансового моніторингу формують універсальну основу для побудови національних систем протидії фінансовим злочинам. Їх імплементація сприяє підвищенню прозорості фінансових операцій, зниженню рівня тіньової економіки та зміцненню довіри до фінансових інституцій.

3. З'ясовано, що роль державних і правоохоронних органів у системі фінансового моніторингу є визначальною, оскільки саме вони забезпечують виявлення, аналіз і припинення підозрілих фінансових операцій, а також притягнення винних осіб до відповідальності. Ефективність їх діяльності значною мірою залежить від рівня міжвідомчої взаємодії, технічного забезпечення та професійної підготовки кадрів.

4. Проаналізовано організаційно-інституційні моделі фінансового моніторингу зарубіжних країн, що дозволило виокремити їх характерні риси: централізацію або децентралізацію функцій, наявність спеціалізованих підрозділів фінансової розвідки, активну взаємодію з приватним сектором та використання сучасних інформаційно-аналітичних технологій.

5. Визначено, що система фінансового моніторингу США характеризується високим рівнем інституційної розвиненості, жорстким регуляторним контролем та ефективною координацією між різними органами влади; поглиблений аналіз її діяльності підтвердив високий рівень інституційної централізації, ефективного застосування ризик-орієнтованого підходу, сучасних інформаційно-аналітичних технологій і активної міжвідомчої взаємодії, що, зокрема, проявляється у зменшенні у 2024 році кількості інцидентів програм-вимагачів на 2,4 % та скороченні обсягу відповідних фінансових виплат приблизно на 33 %, що свідчить про підвищення результативності превентивних заходів і високий рівень адаптивності системи до сучасних фінансових загроз.

6. Встановлено, що у країнах Європейського Союзу відбувається гармонізація підходів до фінансового моніторингу на основі спільних директив із урахуванням національних особливостей, що супроводжується позитивною динамікою розвитку цієї системи: зокрема, у 2022–2024 роках кількість повідомлень про підозрілі фінансові операції зросла з 2,3 млн. до 2,8 млн. (на 21,7 %), кількість матеріалів, переданих до правоохоронних органів з 1,4 млн. до 1,7 млн. (на 21 %), а кількість виявлених фінансових порушень – з 58 тис. до 67 тис., що свідчить про підвищення ефективності виявлення правопорушень, активізацію діяльності фінансових розвідувальних підрозділів і посилення міждержавної взаємодії. Особливу увагу в межах дослідження приділено досвіду Німеччини та Польщі як представників різних моделей імплементації європейських стандартів фінансового моніторингу.

7. Обґрунтовано, що міжнародна співпраця є необхідною умовою ефективного функціонування системи фінансового моніторингу України, оскільки фінансові злочини мають транснаціональний характер. Участь у міжнародних організаціях та обмін інформацією сприяють підвищенню результативності протидії таким правопорушенням.

8. Виявлено основні проблеми імплементації зарубіжного досвіду в Україні, серед яких: недостатній рівень інституційної спроможності,

фрагментарність нормативно-правової бази, обмеженість ресурсів, а також низький рівень координації між суб'єктами фінансового моніторингу.

9. Запропоновано напрями вдосконалення системи фінансового моніторингу України, зокрема: гармонізацію законодавства з міжнародними стандартами, підвищення ефективності міжвідомчої взаємодії, розвиток інформаційно-аналітичних систем, посилення кадрового потенціалу, а також активізацію співпраці з міжнародними партнерами.

Отже, використання кращих практик зарубіжних країн з урахуванням національних особливостей дозволить підвищити ефективність функціонування системи фінансового моніторингу України, що, у свою чергу, сприятиме зміцненню економічної безпеки держави та інтеграції у світовий фінансовий простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко О. С., Козлова А. А. Особливості функціонування правоохоронних органів щодо протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 260–262.
2. Бондаренко Ю. В. Роль державних органів у забезпеченні фінансової прозорості. *Державне управління та розвиток*. 2024. Т. 10. Вип. 3. С. 200–215.
3. Бормотова М. В., Мухіна К. О. Дослідження сутності поняття «фінансовий моніторинг». *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2015. № 49. С. 214–217.
4. Вовчак О. Д., Канцір В. С., Канцір І. А. Фінансовий моніторинг як економіко-правовий метод протидії тероризму. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2019. № 2(29). С. 339–347.
5. Возняковська Х. А. Фінансовий моніторинг як інструмент протидії легалізації злочинних доходів. *Вісник Чернівецького факультету НУ «Одеська юридична академія»*. 2012. № 1. С. 79–90.
6. Гаруст Ю. В., Мельник В. І. Правоохоронні органи на захисті економічної безпеки України: адміністративно-правовий аспект : монографія. Суми : Мрія, 2019. 256 с.
7. Грабчук О., Супрунова І. Фінансовий моніторинг як умова забезпечення державної безпеки країни. *Аспекти публічного управління*. 2020. Т. 8. № 4. С. 75–83.
8. Горбан І. М., Скиба В. В. Сутність фінансового моніторингу в системі забезпечення економічної безпеки. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2023. Вип. 2. С. 21–25.
9. Горбан І. М., Шевченко Н. В. Фінансовий моніторинг та взаємодія з правоохоронними органами. *Успіхи і досягнення у науці*. 2024. № 9.

10. Дудоров О. О., Тертиченко Т. М. Протидія відмиванню «брудного» майна: європейські стандарти та Кримінальний кодекс України : монографія. Київ, «Ваіте». 2015. 392 с.
11. Детюк А. Правоохоронні органи як суб'єкти системи забезпечення економічної безпеки України. *Підприємство, господарство і право*. 2009. № 12. С. 33–37.
12. Долбнєва Д. В., Сподарик Т. І. Фінансовий моніторинг як механізм протидії легалізації доходів. *The Scientific Heritage*. 2021. № 64. С. 21–26.
13. Іваненко Л. П., Гончаренко В. С. Впровадження цифрових технологій у системі державного фінансового моніторингу. *Інновації в економіці*. 2024. Т. 15. Вип. 2. С. 85–102.
14. Ковальчук О. М. Сучасні методи фінансового моніторингу в Україні. *Фінансова безпека України*. 2023. № 4. С. 112–130.
15. Копиця І. М. Зарубіжний досвід організації системи протидії легалізації доходів. *Вісник ЖДТУ*. 2013. № 2 (64). С. 240–245.
16. Кундельська І. С. Проблемні питання легалізації доходів. *Юридичний часопис НАВС*. 2020. № 2 (20). С. 73–80.
17. Лисенко А. Г. Технологічні інновації у фінансовому моніторингу. *Технології та економіка*. 2023. Т. 12. Вип. 1. С. 95–120.
18. Мельник С. І., Вінічук М. В., Горбан І. М. Фінансовий моніторинг: навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2024. 212 с.
19. Мельник Т. А. Аналіз ефективності фінансового моніторингу. *Економічні та соціальні дослідження*. 2023. Т. 22. Вип. 1. С. 45–67.
20. Москаленко Н. В. Світовий досвід протидії легалізації доходів. *Вчені записки ТНУ*. 2020. Т. 31 (70). № 2. С. 119–123.
21. Офіційна сторінка ФАТФ. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/home.html>
22. Офіційна сторінка Europol. URL: <https://www.europol.europa.eu/>
23. Офіційна сторінка OECD Anti-Bribery Convention. URL: <https://www.oecd.org/>

- 24.Офіційна сторінка Державної служби фінансового моніторингу України.
URL: <https://fiu.gov.ua>
- 25.Офіційна сторінка Transparency International. URL:
<https://www.transparency.org/en/cpi/2024/index/ukr>
- 26.Петренко С. К. Фінансовий моніторинг як інструмент боротьби з корупцією. *Юридичні аспекти фінансів*. 2023. Т. 18. Вип. 2. С. 150–175.
- 27.Петрук О. М., Смагло О. В. Зарубіжний досвід фінансового моніторингу. *European Cooperation*. 2015. № 2 (2). С. 89–99.
- 28.Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдженню зброї масового знищення: Закон України № 361-IX від 06.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
- 29.Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.08.2015 р. № 537. *Офіційний вісник України*. 2015 р. № 62. Ст. 2028
- 30.Рекомендації FATF. Міжнародні стандарти боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення. Методологія з оцінки відповідності рекомендаціям FATF та ефективності систем протидії відмиванню коштів та боротьби з фінансуванням тероризму правила та процедури 5-го раунду взаємних оцінок комітетом MONEYVAL. URL:
<https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/books/5%20round%20FATF.pdf>
- 31.Пушак Я. Я., Трушкіна Н. В. Сутність поняття «фінансовий моніторинг». *Вісник економічної науки України*. 2021. № 2. С. 197–203.
- 32.Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг як один із засобів протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2020, 7: 292-295.

33. Філіпенко А. С. Досвід організації діяльності правоохоронних органів в європейських державах. *Аналітично-порівняльне законодавство*. 2021. С. 208–213.
34. Швець Н. Р., Акритов А. А. Роль фінансового моніторингу в системі державного фінансового контролю. *Вісник Університету банківської справи*. 2020. № 3 (39). С. 3–9.
35. Financial Action Task Force (FATF). *International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation*. Paris : FATF, 2012. URL: <https://www.fatf-gafi.org/>
36. Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN). URL: <https://www.fincen.gov/>
37. Brown E., Thompson H. Financial Monitoring in the Digital Age. *Technology in Finance Journal*. 2024.
38. Garcia M., Lee K., Patel R. The Role of Artificial Intelligence in Enhancing Financial Monitoring Systems. *Journal of Financial Technology*. 2024.
39. Smith J., Nguyen T. Financial Monitoring Frameworks and Their Impact on Economic Stability. *International Journal of Financial Regulation*. 2023.
40. Financial Crimes Enforcement Network. *Bank Secrecy Act (BSA) / Anti-Money Laundering (AML) Examination Manual*. Washington, DC, 2023. URL: <https://www.ffiec.gov>
41. U.S. Department of the Treasury. *National Money Laundering Risk Assessment 2024*. Washington, DC, 2024. URL: <https://home.treasury.gov>
42. European Commission. *Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing*. Brussels, 2015. URL: <https://eur-lex.europa.eu>
43. European Commission. *Directive (EU) 2018/843 (5th Anti-Money Laundering Directive)*. Brussels, 2018. URL: <https://eur-lex.europa.eu>
44. Unger B., van der Linde D. *Research Handbook on Money Laundering*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2013. 480 p.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Структура Державної служби фінансового моніторингу

